

ÅRSRAPPORT 1991

For Juridisk Rådgivning for Kvinner

JURK

Utarbeidet av Elisabeth Holst Breivold

Innholdsfortegnelse

1	Presentasjon av juridisk rådgivning for kvinner	7
1.1	Formål	7
1.2	JURKs virksomhet er tredelt:	8
1.2.1	Gratis rettshjelpstilbud til kvinner	8
1.2.2	Rettspolitisk arbeid i et kvinneperspektiv	8
1.2.3	Forebyggende arbeid	8
1.2.3.1	Konkret rettshjelp.	8
1.2.3.2	Foredragsvirksomhet.	9
1.2.3.3	Skriftlig materiale.	9
1.3	JURK er en etablert del av kvinnebevegelsen	9
1.4	Organisasjonen	10
1.4.1	Fellesmøtet	10
1.4.2	Arbeidsutvalget	10
1.4.3	Saksbehandlingsgruppene	10
1.4.4	Tverrgruppene	10
1.4.5	Daglige ledere	11
1.5	Tilholdssted	11
1.6	Mottak av rådsøkende og telefonvakt.	11
2	Oversikt over medarbeidere i perioden:	12
3	Økonomi og drift.	13
3.1	Finansiering	13
3.1.1	Justisdepartementet	13
3.1.2	Akershus fylkeskommune	13
3.1.3	Andre fylker	13
3.1.4	Oslo kommune	13
3.1.5	Andre kommuner	13
3.1.6	Annen økonomisk støtte	14
3.1.7	Problemer med finansieringen	14
3.2	Årets drift	14
3.3	Nøkkeltall i årsregnskapet for 1991	16
3.3.1	Inntekter:	16

	3.3.2	Utgifter/overskudd:	17
4		Saksmateriale og metode.	18
5		Antall saker	18
	5.1	Saksinntaket pr. måned	19
6		Opplysninger om de rådsøkende	20
	✓6.1	Bostedsfylke	20
		6.1.1 Oslo og Akershus	22
		6.1.2 Resten av landet	22
	✓6.2	Hvordan kvinnen fikk kjennskap til JURK	22
	✗6.3	Statsborgerskap	23
	✓6.3.1	Kvinnens statsborgerskap	23
	6.3.2	Mannens statsborgerskap	24
	✓6.4	Alder	24
	6.5	Barn	25
	✓6.6	Sivilstand	25
	✗6.7	Yrke og forsørgelseskilde	26
	✓6.7.1	Yrke	26
	✓6.7.2	Forsørgersystem.	27
	✓6.8	Hvorfor oppsøker kvinnen JURK fremfor andre?	27
	✓6.9	Tidligere kontakt med rettshjelper	28
	6.9.1	Disse har vært i kontakt med henholdsvis	28
7		Problemområdene	29
	7.1	Oversikt over rettsområdene	29
	7.2	Arbeidsrett	31
	7.3	Arverett	31
	7.4	Barnerett	32
		7.4.1 Samværsrett	32
		7.4.2 Barnebidrag	33
		7.4.3 Øvrige spørsmål	33
	7.5	Boligrett	33
		7.5.1 Generell bosituasjon	33
		7.5.2 Bostøtte	33
	7.6	Erstatningstrett/forsikringsrett	34
	7.7	Familierett	34
		7.7.1 Ektepakt	34
		7.7.2 Underholdsplikt i ekteskapet	35
		7.7.3 Bidrag til kvinnen etter separasjon/skilsmissе	35
		7.7.4 Separasjon og skilsmissе	35
		7.7.5 Skilsmissе	36
	7.8	Innvandrerkvinnerett	36
	7.9	Internasjonal privatrett	37
	7.10	Rettshjelpsrett	37

7.11	Skifterett	38
7.12	Sosial- og trygderett	39
7.12.1	Ytelser til enslige forsørgere	39
7.12.2	Ytelser til etterlatte	40
7.12.3	Sosialrett	40
7.12.4	Kunnskapsmangel/informasjon om rettigheter	40
7.13	Ugift samliv	41
8	Statistikk på grunnlag av mishandlingskjemaer	42
8.1	Generelt	42
8.2	Kontakt med JURK	43
8.3	Mishandlers forhold til kvinnen	43
8.4	Arten av mishandlingen	44
8.5	Varighet	44
8.6	Anmeldelse	45
8.7	Kontakt med andre instanser	45
8.8	Åstedet	46
8.9	Kvinnens alder	46
8.10	Kvinnens yrke	47
8.11	Kvinnens bosted	47
8.12	Mulige feilkilder	48
8.13	Kommentarer til tabellene	48
9	Prinsipielt og forebyggende arbeide	49
9.1	Generelt	49
9.2	Rettsorienteringsgruppen (RO)	49
9.2.1	Vanlige temaer for foredrag	50
9.2.1.1	Ugift samliv	50
9.2.1.2	Arverett	50
9.2.1.3	Barnerett	50
9.2.1.4	Trygderett	51
9.2.2	Aktivitet i 1991	51
9.3	Radiogruppen	52
9.4	PR-Gruppen	52
9.5	Bredtveit-gruppen	53
9.5.1	Informasjonsmøte	53
9.5.2	Mottak av rådsøkende	53
9.5.3	Saksbehandlingen	53
9.5.4	Samarbeidet med Juss Buss	54
9.5.5	Heftet "Innsatte kvinners rettstilling"	54
9.6	Volds- og mishandlingsgruppen	54
9.7	Økonomigruppen	56
9.8	Nøkkelregistergruppen	56
9.8.1	Systemet for registreringen	57
9.9	Prinsipiell gruppe	57
9.10	Innvandrerkvinnegruppen	57

9.11	Skoleprosjektgruppen	59
10	Annen aktivitet	60
10.1	Fellesseminaret 1991	60
10.1.1	Fri rettshjelpsordningen	60
10.1.2	Rettshjelpere og advokaters yrkesetikk og moral	61
10.1.3	Fellesseminarets betydning	61
10.2	Studietur-gruppen	61
10.2.1	Vårsemesteret	62
10.2.2	Høstsemesteret	63

Forord

Denne rapporten gir en konsentrert oversikt over JURKs virksomhet i 1991.

Rapporten fungerer delvis som en kortfattet orientering til nye saksbehandlere i JURK, men den distribueres også til andre. Bevilgende myndigheter får den for å vurdere tiltakets nytteverdi. Andre har mulighet til å bestille den. Rapporten brukes av enkeltpersoner, organisasjoner, offentlige organer og andre som arbeider innen området. For de som måtte være interessert i å vite en del om hva vi driver med vil jeg likevel anbefale å ta direkte kontakt med oss, da en slik rapport bare i begrenset utstrekning kan fortelle om vårt arbeid.

Rapporten bygger i stor grad på oppsettet fra tidligere årsrapporter. Dette gjør det enklere å sammenligne driften fra år til år.

Det statistiske materialet er utarbeidet av en av våre tverrgrupper og daglig leder i fellesskap. Ellers vil jeg rette en takk til Morten S. Hagedal ved Institutt for rettsinformatikk for uvurderlig hjelp med layout.

Oslo, mars 1992

Elisabeth Holst Breivold
Daglig leder

1 Presentasjon av juridisk rådgivning for kvinner

I 1974 ble Juridisk Rådgivning for Kvinner (JURK) startet som et grunnforskningsprosjekt etter initiativ fra kvinnelige jurister og jusstudenter som arbeidet i Kvinnesaksgruppa ved Det juridiske fakultet. Gjennom sitt arbeid mente de å se en utbredt mangel på rettskunnskap blant kvinner. Et annet problem var at kvinner som hadde tilegnet seg juridiske kunnskaper hadde vanskeligheter med å bruke dette i sin egen situasjon. Det skulle mye til før kvinnene tok kontakt med rettshjelpsapparatet. Gjennom arbeidet med JURKs saker, har dette inntrykket vist seg å være riktig.

Lovverket er i dag formelt kjønnsnøytralt. Ved praktiseringen viser det seg imidlertid at kvinner ofte kommer dårligere ut av konfliktsituasjoner enn menn. Dette kan blant annet skyldes at kvinner fremdeles i perioder av livet lever et liv forskjellig fra menn. Dermed vil formelt kjønnsnøytrale lovregler ikke føre til reell likebehandling. I tillegg sitter menn gjennomgående inne med mer rettskunnskap enn kvinner. Erfaring viser at kvinner også har vanskeligere for å orientere seg i, og benytte seg av det tradisjonelle rettshjelpsapparatet.

JURK drives med dispensasjon fra advokatmonopolet, gitt av Justisdepartementet med hjemmel i lov om adgangen til å drive rettshjelpsvirksomhet § 6.

Rådgivningen er *gratis* for alle som oppsøker oss. Med de stadig strammere rammene for fri rettshjelp er dette spesielt viktig. Rettshjelpen gis utelukkende til kvinner, og det stilles ingen øvrige vilkår. Dette medfører at JURK oppsøkes av kvinner fra alle sosiale lag, men felles for de fleste er at de har lite egne midler. De rådsøkende uttrykker selv at de foretrekker kvinnelige saksbehandlere, fordi de føler at de oppnår bedre forståelse for sin situasjon hos kvinnelige rettshjelpere enn hos mannlige. Likestillingsloven gir oss hjemmel til slik drift, jfr. lovens § 3, 3. ledd om likestillingsfremmende tiltak.

JURK finansieres hovedsaklig gjennom bevilgninger fra staten ved Justisdepartementet og Akershus fylkeskommune. (Se nærmere om dette under *finansiering*, punkt 3.1.)

1.1 Formål

JURKs hovedformål er å bekjempe kvinneundertrykking, og bedre kvinners rettstilling.

I arbeidet for å oppnå dette ønsker vi som juridiske studenter å benytte vår kjennskap til lov- og regelverket, til å yte råd og veiledning til kvinner.

Gjennom den konkrete rettshjelpen avdekkes *kvinnens spesielle rettshjelpsbehov*. Dette rettshjelpsbehovet skyldes i utgangspunktet den generelle kvinneundertrykkingen, og kan også ha sitt grunnlag i kvinners biologi. Det har vist seg at det tradisjonelle

rettshjelpsapparatet har liten forståelse for kvinners særskilte rettshjelpsbehov. JURK har en viktig funksjon.

Arbeidet for å nå vårt formål er virksomheten tredelt.

1.2 JURKs virksomhet er tredelt:

1.2.1 Gratis rettshjelpstilbud til kvinner

Vi yter konkret rettshjelp til kvinner i rettslige konfliktsituasjoner. Det vil si at vi prøver å ivareta den rådsøkendes interesser ut fra gjeldende rett.

1.2.2 Rettspolitisk arbeid i et kvinneperspektiv

Vi arbeider prinsipielt med det vi erfarer gjennom den konkrete rettshjelpen. Det prinsipielle arbeidet drives ut fra et kvinnepolitisk perspektiv. Det vil si at vi vurderer kvinners rettslige stilling etter gjeldende rett og kommer med forslag til forbedringer der vi mener det er påkrevet for å oppnå reell likestilling eller spesielle regler som ivaretar og respekterer kvinners spesielle behov. Det rettspolitiske arbeidet ivaretas ved f.eks. avisinnlegg, påvirkning av offentlige instanser, ved å avgi høringsuttalelser til nye lovforslag m.v.

1.2.3 Forebyggende arbeid

En viktig del av JURKs arbeid er forebyggende rettshjelp og rettsinformasjon. JURK arbeider under målsettingen "hjelp til selvhjelp". Dette medfører at vi i så stor utstrekning som mulig legger vekt på kunnskapsformidling konkret og generelt for å gjøre kvinnene i stand til selv å løse sine juridiske problemer og forebygge konfliktsituasjoner. Det forebyggende arbeidet er en svært viktig del av JURKs arbeid for å forsøke å demme opp for kvinneundertrykkingen som skjer i det norske samfunnet bevisst eller ubevisst.

Det forebyggende arbeidet gjøres i hovedsak i tre relasjoner:

1.2.3.1 *Konkret rettshjelp.*

En del av JURKs målsetting i saksbehandlingen er å informere kvinner om deres juridiske rettigheter før problemene faktisk oppstår. Vi gir derfor alltid skriftlige svar med en orientering om kvinnens aktuelle juridiske rettigheter omkring hennes konkrete problem. Vi gir i tillegg juridisk veiledning i konfliktsituasjoner. Også her svarer vi alltid skriftlig, slik at kvinnen lettere kan oppfatte alle opplysningene hun får. Denne saksbehandlingsrutinen blir kanskje oppfattet som unødvendig, men vi mener at det kan ha en forebyggende effekt.

2.3.2 *Foredragsvirksomhet.*

Dette gjøres blant annet ved at JURK gir rettsorientering til forskjellige foreninger og organisasjoner. (Se spesielt om Rettsorienteringsgruppens arbeid.)

1.2.3.3 *Skriftlig materiale.*

JURK har publisert 7 forskjellige hefter om spesielle emner, boka "Kjenn din rett", leserinnlegg, høringsuttalelser o.s.v.

Temaheftene er:

- "Innsattes rettigheter"
- "Like for loven? - om innvandrerkvinneres rettslige stilling"
- "Incestutsattes rettstilling"
- "Voldtatte kvinners rettstilling"
- "I konflikt med politiet"
- "Ugift samliv"
- "Mishandlede kvinners rettstilling"

1.3 **JURK er en etablert del av kvinnebevegelsen**

Med grunnlag i formålet og JURKs utspring fra Kvinnesaksgruppa, er JURK en etablert del av kvinnebevegelsen i Norge.

Videre har JURK et nært og godt samarbeid med Kvinneretten ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo.

JURK har i 1991 hatt et nært og utviklende samarbeid med mange andre organisasjoner utenfor kvinnebevegelsen og vi har en representant i Rettspolitisk forening, samt to representanter i AU i fellesaksjonen mot porno og prostitusjon.

1.4 Organisasjonen

1.4.1 Fellesmøtet

JURk arbeider, som de fleste andre organisasjoner innenfor kvinnebevegelsen, etter prinsippet om flat struktur. Det vil kort sagt si at alle medarbeiderne har de samme rettigheter og plikter, og full medbestemmelsesrett.

JURKs høyeste organ er fellesmøtet. Dette avholdes hver fjortende dag, og alle saker av viktighet for organisasjonen tas opp her. Alle medarbeiderne plikter å møte. Etter to ugyldige fravær vil vedkommende medarbeider bli ekskludert.

1.4.2 Arbeidsutvalget

For mindre viktige saker som oppstår mellom hvert fellesmøte, og saker som trenger rask avgjørelse, har vi et arbeidsutvalg som møtes hver uke. Dette er et koordinerings-og arbeids-fordelingsmøte.

Daglig leder har fast plass i arbeidsutvalget. I tillegg er det en saksbehandler fra hver av saksbehandlingsgruppene. Saksbehandlerne i gruppen møter hver sin gang.

1.4.3 Saksbehandlingsgruppene

Saksbehandlingen skjer i grupper som består av seks til sju personer. I 1991 hadde vi tre grupper. I saksbehandlingsgruppene diskuteres sakene som kommer inn, og svar til kvinnene, eller eventuell annen assistanse må godkjennes. Gruppen blir dermed kollektivt ansvarlig for den enkelte sak, men det er alltid en saksbehandler som er hovedansvarlig overfor den rådsøkende. Vi benytter oss av faglig ekspertise på Universitetet, i departementene, bidragsfogden i Oslo m.fl.

Den kollektive arbeidsformen er valgt både ut fra et rettssikkerhetssynspunkt, og et ønske om å arbeide slik. Vi innser de faglige begrensninger som kan ligge i at alle medarbeiderne er studenter, men mener dette kompenseres gjennom en slik arbeidsform.

1.4.4 Tverrgruppene

I tillegg til saksbehandling har vi "tverrgrupper". Navnet kommer av at de personmessig er sammensatt på tvers av saksbehandlergruppene. Disse gruppene står også for det prinsipielle arbeidet.

4.5 Daglige ledere

Hver semester velger fellesmøtet en daglig leder som blir ansatt for et år om gangen, slik at det hele tiden er to daglige ledere som jobber sammen. Disse tar seg av den daglige driften av organisasjonen.

1.5 Tilholdssted

JURK har arbeidskontorer i Universitetets lokaler i Tullingsgate 4 C. I 1990 hadde JURK telefonvakt hver dag fra klokken 9-15 på telefonnummer 02-11 25 00 , linje 427/428. Kontorene er dessverre uegnet til å motta rådsøkende i, siden vi er 19 medarbeidere som deler to små kontorer.

1.6 Mottak av rådsøkende og telefonvakt.

JURK har kontortid for personlig fremmøte to dager i uken. Tirsdag 12-14 og torsdag 16-20. I samme tidsrom er det telefonvakt på telefonnummer 02-71 42 08.

Etter en tid med noe midlertidige lokaler har vi nå fått leie lokaler hos Kvinnefronten i Helgesensgate 12. Dette lokalet deler vi med fellesaksjonen mot porno og prostitusjon, noe som fungerer bra. Ulempen er imidlertid, også nå, som tidligere at vi må ha klientmottaket på et annet sted enn vi arbeider. Dette særlig fordi vi kun leier kontoret i Helgesensgate seks timer i uken og vi ofte har behov for å treffe klienter utenom disse tidene.

På lang sikt hadde det vært ideelt for JURK å fått større kontor plass på Universitetet.

2 Oversikt over medarbeidere i perioden:

Berg Gro Ekrem	Høst 1991
Breivold Elisabeth Holst	Vår og høst 1991
Bull-Njaa Eline	Vår og høst 1991
Bø Ragnhild	Vår 1991
Børmer Ragnhild	Vår 1991
Engebretsen Bente	Vår og høst 1991
Frøen Yvonne E.	Vår 1991
Hellum Karina	Vår 1991
Johansen Hege	Høst 1991
Kildedal Marianne	Vår 1991
Kohmann Marit	Vår og høst 1991
Kran Anne-Cecilie	Høst 1991
Kyrkjebø Una	Høst 1991
Langeid Bente	Vår 1991
Lundberg Janne	Høst 1991
Nilsen Grete Aalstad	Vår og høst 1991
Nordgard Hege	Vår 1991
Ottesen Siri	Høst 1991
Petersen Reidun Kristin	Vår og høst 1991
Riege Ellen Christine	Høst 1991
Schiøler Inger	Høst 1991
Sjøgren Evelyn	vår og høst 1991
Stang Elisabeth Gording	Vår og høst 1991
Stavrum Ane-Sofie	Vår og høst 1991
Tangene Wenche	Høst 1991
Thorseth Anne-Grete	Vår og høst 1991
Wilhelmsen Mona C.	Vår 1991
Ågren Bente	Vår 1991

3 Økonomi og drift.

3.1 Finansiering

3.1.1 Justisdepartementet

Justisdepartementet bevilget i ordinære bevilgninger for 1990 kr. 804 772,-. Disse midlene er øremerket til saksbehandling, og skal i hovedsak dekke brev og telefonhenvendelser fra hele landet.

3.1.2 Akershus fylkeskommune

For den delen av Kvinnehusprosjektet som går til rettshjelp for Akershus-kvinner, får vi bevilgninger fra Akershus fylkeskommune. I 1991 fikk vi kr. 139 664.

3.1.3 Andre fylker

Vi søker alle landets fylkeskommuner om støtte til å dekke noen av de utgiftene vi har i forbindelse med henvendelser fra kvinner i deres fylke. Men erfaring viser at kun 3-4 fylker bevilger midler til drift.

I 1990 bevilget Møre og Romsdal kr. 5 000, Vest-Agder kr. 5 000, og Rogaland kr. 7 000.

3.1.4 Oslo kommune

Etter at vi mistet den ordinære driftsstøtten i 1990 har vi ikke mottatt driftsstøtte fra Oslo kommune. I 1991 fikk vi imidlertid støtte til et likestillingsprosjekt hvoretter vi skal lage et tilbud til videregående skoler og de øverste klasser i grunnskolen. Denne støtten var på kr. 75 000

3.1.5 Andre kommuner

Vi søker også en del andre kommuner om støtte og i 1991 fikk vi støtte fra Askim på kr. 1 000, Sørumsund på kr. 3 000 og Vestby på kr. 12 000.

3.1.6 Annen økonomisk støtte

Etter at man hadde funnet ut at ordningen med klientmottak på Blindern ikke fungerte, mye på grunn av lite egnede lokaler har vi etterhvert funnet frem til en ordning hvorefter vi informerer om oss til studentene via oppslag og ved at det står om oss i SIOs velferdsbrosjyre.

Studentsamskipnaden i Oslo bevilget i 1991 kr. 40 000 til driften.

I tillegg stiller Universitetet i Oslo gratis lokaler, telefon (lokalt i Oslo) og B-post til vår disposisjon i Tullinsgt. 4 c. Dette er av avgjørende betydning for JURKs eksistens.

3.1.7 Problemer med finansieringen

JURK har helt fra starten i 1974 hatt problemer med finansieringen av organisasjonen. Vi bruker unødig mye tid og midler på å skaffe bevilgninger. Usikkerheten ved at vi hvert år ikke vet *om* eller *hvor mye* vi hvert år får i bevilgninger, hindrer JURKs muligheter til langtidspanlegging. Dette hemmer utviklingen av organisasjonen.

På slutten av 1991 fikk vi også beskjed om at bevilgningene fra Akershus fylkeskommune antagelig ville bli trukket tilbake i 1992. Etter diverse aktivitet både fra Juss-Buss' og JURKs side vil vi likevel motta kr. 100 000,- ibevilgning for 1992. Dette er imidlertid en reduksjon på 39 000 fra 1991.

3.2 Årets drift

At økonomien er svak resulterer selvfølgelig i at vi får gjort mindre enn vi ønsker. Vi har i 1991 prioritert å holde åpent så mye som mulig, og heller begrense antallet medarbeidere. Vi har i utgangspunktet vært nitten stykker ansatt, men har for å spare penger måttet permittere en del. På denne måten har vi kun vært totalt stengt i 12 uker. Dette er klart for meget, da vårt mål er å være tilgjengelig i så stor del av året som mulig. I perioder har vi også vært svært få i arbeide pga. permisjoner.

Saksbehandlingen har på denne måten lidd minst under den dårlige økonomien, noe jo også antall saker antyder. Det er klart at det er det prinsipielle arbeidet som har vært mest skadelidende.

Også i år har medarbeiderne kun fått betalt for 15 timers uke, mens det faktiske antall arbeidstimer er betraktelig høyere. Siden man jo må ta opp studielån ved siden av, og studiene som oftest forsinkes med minst et semester, blir JURK delvis finansiert ved medarbeidernes studielån.

Etter at vi i flere år hadde forsøkt å få fakultet til, helt eller delvis, å finansiere innkjøp av noe datautstyr, anså vi oss i år, til tross for generelt svak økonomi nødt til å kjøpe inn

dette selv. Vår forrige antikvariske PC brøt sammen for over et år siden og det tok uforholdsmessig mye tid å måtte skrive alt, og ikke minst rette, alt på skrivemaskin og delvis ved hjelp av saks, lim og kopimaskin.

3.3 Nøkkeltall i årsregnskapet for 1991

3.3.1 Inntekter:

Tekst	Beløp
BEVILGNINGER	
Justisdepartementet	kr 804.772,00
Fylkeskommuner	
Akershus	kr 139.664,00
Møre og Romsdal	kr 5.000,00
Rogaland	kr 7.000,00
Vest-Agder	kr 5.000,00
Kommuner	
Vestby	kr 12.000,00
Sørum	kr 3.000,00
Askim	kr 1.000,00
Andre driftsinntekter	
Studentsamskipnaden	kr 40.000,00
Finansdepartementet	kr 6.000,00
Støtte til utgivelser	kr 15.000,00
Div. inntekter	kr 31.151,95
Overføringer fra 1990	kr 117.852,07
Totale inntekter	kr 1.187.440,02

3.3.2 Utgifter/overskudd:

Tekst	Beløp
DRIFTSKOSTNADER	
Lønnsutgifter	kr 951.748,27
Innvesteringer	kr 100.850,60
Andre utgifter	kr 121.948,77
Totale utgifter	kr 1.174.547,64
Driftsoverskudd	kr 12.892,38

"Andre utgifter" er bl.a. utgifter vi har hatt til husleie for klientmottak, telefonutgifter, portoutgifter, samt utgifter til kontorrekvisita.

4 Saksmateriale og metode.

Det saksmateriale som ligger til grunn for denne rapporten er personlige henvendelser ved klientmottak i Oslo, henvendelser pr brev og over telefon fra kvinner bosatt over hele landet. Vi har ikke regnet med mer generelle henvendelser fra f.eks. skoleelever, kvinnegrupper, og andre organisasjoner som ønsker opplysninger om kvinners rettslige stilling.

For hver sak blir det fylt ut et mønsterark. Mønsterarket gir opplysninger om den rådsøkende og om kvinnens juridiske problem. Det er disse mønsterarkene som ligger til grunn for statistikkene.

Mønsterarkene er stort sett mer utfyllende for sakene med personlig fremmøte og over telefon, enn for brevhenvendelsene. Ved personlige henvendelser kan vi spørre kvinnen om spørsmål som ikke angår saken hennes direkte. Vi tar selvsagt hensyn til ønsker om ikke å gi opplysninger. Det er imidlertid svært sjelden at kvinnen ikke ønsker å svare på spørsmålene. Når det gjelder brevhenvendelsene, bruker vi bare de opplysningene kvinnen selv gir oss i brevet. Oftest får vi bare ett brev fra kvinnen, og sender ett tilbake. Vi spør bare etter ytterligere opplysninger dersom det er nødvendig for vår behandling av saken, fordi det kan være vanskelig å forklare kvinnen på en informativ måte hvorfor vi ønsker å innhente disse opplysningene. Derfor er andelen av "ikke oppgitt" forholdsvis høy i tabellene. Ufullstendige opplysninger kan dessuten gi et misvisende bilde av sakene.

I en del saker viser det seg at saken inneholder flere retts- spørsmål enn det som kommer frem av mønsterark og sakspapirer. Grunnen til dette er at saksbehandleren ofte bare noterer hovedproblemet på mønsterarket. Vi vet av den grunn at tallene i tabellen for problemområder er lavere enn sakene skulle tilsi.

5 Antall saker

	Antall	Prosent
Klientmottak	354	27,3%
Brev/telefonhenvendelser	941	72,7%
Totalt	1295	100,0%

Mengden saker har, til tross for dårlig økonomi steget med 27,3 % i forhold til 1990. Dette skyldes både at vi har arbeidet bevisst for å effektivisere, at hver medarbeider arbeider enda mere gratis og at vi har nedprioritert det prinsipielle arbeidet. Det at vi har måttet nedprioritere det prinsipielle arbeidet til fordel for problemløsning anser vi som et stort problem. Særlig føler vi at vi kunne og burde brukt mye mere tid på generell informasjon til potensielle klienter via utarbeidelse av hefter, foredrag og presse.

Antall saker tilsvarende antall kvinner som fikk sin sak behandlet av oss i 1991. Dersom kvinnen henvender seg til oss angående samme sak flere ganger i løpet av året, noe som ofte skjer, registreres dette bare som en sak. Hvis den nye henvendelsen gjelder et helt annet problem, blir den registrert som ny sak.

Dersom kvinnen ved første henvendelse har flere juridiske problemer som hører inn under ulike rettsområder, registreres dette som en sak innenfor flere rettsområder. I 1991 har vi registrert 1295 saker under vel 20 forskjellige rettsområder. Til sammen har vi registrert 1692 problemstillinger. Det vil i gjennomsnitt si 1,3 problemområder pr. sak. Videre har kvinnen ofte flere rettsspørsmål under hvert problemområde. Dette kommer frem under omtalen av de enkelte rettsområder vi behandler særskilt nedenfor.

De kvinnene som oppsøker oss personlig har stort sett samme type problemer som dem vi får skriftlige henvendelser fra, og det samme gjelder de kvinnene som ringer til oss. Mange kvinner synes det er vanskelig å skrive om problemet sitt. Dette gjelder særlig saker hvor det er mishandling og/eller incest inne i bildet. Store geografiske avstander, og problemer med å forlate hjemmet på grunn av barn, kan på den andre siden gjøre det vanskelig å nå oss på klientmottaket.

5.1 Saksinntaket pr. måned

Tabellene på de neste sidene er basert på antallet saker som ble levert inn *til registrering* i løpet av året. Flere saker går imidlertid over lang tid, og siden saken først blir registrert når den fra vår side anses for å være ferdigbehandlet, er antallet innkomne saker høyere enn antallet registrerte saker.

Måned	Klient- mottak	Brev/telefon- henvendelser	Totalt	Prosent av total
Januar	10	33	43	3,3%
Februar	59	128	187	14,4%
Mars	56	107	163	12,6%
April	31	77	108	8,3%
Mai	28	114	142	11,0%
Juni	40	71	111	8,6%
Juli	0	0	0	0,0%
August	20	83	103	8,0%
September	21	80	101	7,8%
Oktober	32	98	130	10,0%
November	28	86	114	8,8%
Desember	29	64	93	7,2%
	354	941	1295	100,0%

På grunn av lave bevilgninger var JURK nødt til å holde stengt i juli måned, og også i enkelte andre perioder.

6 Opplysninger om de rådsøkende

6.1 Bostedsfylke

	Antall	Prosent
Oslo	638	49,3%
Akershus	211	16,3%
Østfold	37	2,9%
Vestfold	31	2,4%
Hedmark	22	1,7%
Oppland	16	1,2%
Buskerud	64	4,9%
Telemark	34	2,6%
Aust-Agder	9	0,7%
Vest-Agder	11	0,8%
Rogaland	22	1,7%
Hordaland	12	0,9%
Sogn og Fjordane	8	0,6%
Møre og Romsdal	24	1,9%
Sør-Trøndelag	16	1,2%
Nord-Trøndelag	25	1,9%
Nordland	21	1,6%
Troms	12	0,9%
Finnmark	8	0,6%
Utlandet	1	0,1%
Ikke oppgitt	73	5,6%
	1295	100,0%

Det fremgår av tabellen at JURK behandler saker for kvinner som er bosatt over hele landet selv om størstedelen av henvendelsene kommer fra Oslo og Akershus.

6.1.1 Oslo og Akershus

65,60 % av våre rådsøkende er bosatt i Oslo eller Akershus. Siden vi holder til i Oslo, er det imidlertid naturlig at det er kvinner fra Oslo og Akershus som benytter oss flittigst. Totalt har vi hatt en nedgang på 32,8 % i saker ved vårt klientmottak i forhold til i 1990 til tross for at mengden saker totalt økte. Dette kan delvis skyldes at vi ikke kunne gå aktivt ut med vår tidligere adresse og at vi har skiftet tilholdssted.

6.1.2 Resten av landet

34,4% av våre rådsøkende kommer fra områder utenfor Oslo og akershus. Dette ser vi som positivt da vårt mål er å være et landsdekkende rettshjelpstilbud. Vi kommer også til å prøve å øke denne andelen, da vi antar at det at den ikke er høyere skyldes manglende kunnskap om oss

6.2 Hvordan kvinnen fikk kjennskap til JURK

	Antall	Prosent
Via en bekjent	515	38,4%
Via massemedia	164	12,2%
På et offentlig kontor	238	17,7%
Via krisesenter	40	3,0%
Løpeseddel/plakat	68	5,1%
Via kvinnebevegelsen	46	3,4%
Andre	127	9,5%
Ikke oppgitt/ husker ikke	143	10,7%
	1341	100,0%

Tallet er noe høyere enn antall registrerte saker. Dette skyldes at noen oppgir flere kilder. 38,4 % av våre rådsøkende opplyste at de tok kontakt med JURK etter anbefaling fra bekjente. 12,2 % av våre rådsøkende opplyser at de ble gjort kjent med JURK via massemedia. Dette er overraskende høyt sett på bakgrunn av den bevisst lave profil JURK har lagt seg på i massemedia i de siste årene.

17,7 % av våre rådsøkende ble anbefalt å kontakte JURK på et offentlig kontor. Det dreier seg først og fremst om sosial- og trygdekontorer, men også om fylkesmannskontor, politi- og lensmannskontor o.l.

Tidligere har mange saker blitt formidlet til oss via forskjellige krisesentre og krisetelefoner. Til tross for at vi ikke har noen spesiell kontakt med hverken krisesentret eller støttesenteret mot incest har det vært en viss økning av henvendelser fra personer som er blitt orientert om oss via disse.

Det var imidlertid mange av våre rådsøkende som ikke oppga hvor de hadde fått vite om oss, eller ikke husket det. Dette var tilfellet i 143 av sakene. Denne andelen var klart størst når det gjaldt brevhenvendelsene, der vi ikke får stilt kvinnene spørsmålene på mønsterarket. Ofte får vi også som svar at de ikke husker hvor de har hørt om oss, men at de "alltid har vist om oss".

6.3 Statsborgerskap

6.3.1 Kvinnens statsborgerskap

	Antall	Prosent
Norsk	1159	89,5%
Norden forøvrig	27	2,1%
Europeisk forøvrig	33	2,5%
Afrikansk	7	0,5%
Asiatisk	17	1,3%
Amerikansk	5	0,4%
Australsk	2	0,2%
Ikke oppgitt	45	3,5%
	1295	100,0%

89,5 % av kvinnene som har fått behandlet sin sak i JURK i 1991 er norske statsborgere. Dette må anses som naturlig. Våren 1991 hadde vi en viss nedgang i henvendelser fra utenlandske statsborgere, men dette tok seg opp igjen i løpet av høsten.

Det viser seg at innvandrerkvinner i større grad enn andre rådsøkende er avhengig av å forklare seg muntlig (eventuelt ha med tolk), fordi de ofte har problemer med språket. For dem er det å møte en saksbehandler i JURK personlig ofte den eneste mulighet til å få

kontakt med oss. JURKs saksmottak i Helgesensg 12 er derfor ikke bare et ekstratilbud til Oslo-kvinnene, men ofte også det eneste reelle tilbudet vi har til innvandrerkvinner.

6.3.2 Mannens statsborgerskap

	Antall	Prosent
Norsk	640	80,1%
Norden forøvrig	14	1,8%
Europeisk forøvrig	27	3,4%
Afrikansk	21	2,6%
Asiatisk	21	2,6%
Amerikansk	3	0,4%
Australsk	0	0,0%
Ikke oppgitt	73	9,1%
	799	100,0%

Mannens statsborgerskap spiller vanligvis ingen rolle for saken. Vi regner derfor med at dette bare blir registrert der kvinnen finner grunn til å nevne det, fordi hun tror det kan være relevant i saken.

6.4 Alder

	Antall	Prosent
Under 20 år	25	1,9%
Mellom 21 og 30 år	344	26,6%
Mellom 31 og 40 år	438	33,8%
Mellom 41 og 50 år	217	16,8%
Over 51 år	120	9,3%
Ikke oppgitt	151	11,7%
	1295	100,0%

Størstedelen av henvendelser kommer også i 1991 mellom 21 og 40 år. Denne gruppen utgjør til sammen 60,4 %.

6.5 Barn

	Antall	Prosent
Ja	887	68,5%
Nei	278	21,5%
Ikke oppgitt	130	10,0%
	1295	100,0%

6.6 Sivilstand

	Antall	Prosent
Gift	373	28,8%
Ugift	274	21,2%
Samboende	183	14,1%
Separert	188	14,5%
Skilt	174	13,4%
Enke	27	2,1%
Ikke oppgitt	76	5,9%
	1295	100,0%

Den største gruppen er som man ser gift. JURK kommer i svært mange saker inn som en rådgivende instans før kvinnen tar noe rettslig skritt i retning av samlivsbrudd, eller separasjon /skilsmisse. I disse sakene fungerer JURK ofte som et bindeledd mellom kvinnen og det tradisjonelle rettsapparatet.

6.7 Yrke og forsørgelseskilde

	Antall	Prosent
Heltid hjemmet	109	8,4%
Heltid utearbeidende	805	62,2%
Deltid utearbeidende	216	16,7%
Ikke oppgitt	165	12,7%
	1295	100,0%

De fleste av våre rådsøkende er yrkesaktive, bare 8,4 % er hjemmearbeidende på heltid. Dette kan være en pekepinn om at vi har problemer med å nå frem til de mest ressursvake. Til sammen er det likevel 25,1 av de som henvender seg til oss som ikke er ansatt i full tid. Vi må kunne anta at disse i større eller mindre grad er avhengig av andre forsørgelseskilder i tillegg til sin egen inntekt. Slike forsørgelseskilder kan være offentlige stønader, studielån eller mannens inntekt. I tillegg er typiske "kvinneyrker" som oftest svært dårlig betalt.

6.7.1 Yrke

	Antall	Prosent
Omsorgs- og hjemmearbeid	166	12,1%
Kontor/sentralbord	384	28,0%
Helsevesenet	167	12,2%
Servicenæring	113	8,2%
Undervisning	82	6,0%
Student	136	9,9%
Selvstendig næringsdrivende	23	1,7%
Trygdet	129	9,4%
Industriarbeid	4	0,3%
Annet	87	6,3%
Ikke oppgitt	80	5,8%
	1371	100,0%

De aller fleste arbeider innenfor typiske kvinnesektorer i yrkeslivet. Som eksempel kan nevnes arbeid i helsevesenet, kontorarbeid, butikkarbeid og arbeid i undervisningssektoren.

6.7.2 Forsørgersystem.

	Antall	Prosent
Egen inntekt	707	48,4%
Mannens inntekt	188	12,9%
Offentlig støtte	302	20,7%
Studielån	83	5,7%
Annet	16	1,1%
Ikke oppgitt	165	11,3%
	1461	100,0%

6.8 Hvorfor oppsøker kvinnen JURK fremfor andre?

	Antall	Prosent
Kvinnelige saksbehandlere	331	20,6%
Anbefalt av andre	335	20,8%
JURKs rykte	124	7,7%
Gratis	351	21,8%
Dårlig rettshjelper	55	3,4%
Enkelt/uforpliktende	209	13,0%
Vet ikke	18	1,1%
Annet	58	3,6%
Ikke oppgitt	127	7,9%
	1608	100,0%

Mange av de som tar kontakt med oss oppgir flere grunner til dette. Svært mange anfører for eksempel det at vi er gratis i tillegg til en annen grunn. Dette gjelder særlig i sammenheng med at de er garantert kvinnelig saksbehandler, og at de har fått oss anbefalt.

I mange tilfelle får vi også høre at de er usikker på om de skal gå til advokat eller de føler at de ikke forstår, eller får nok tid hos advokaten. De føler at han "prater over hodet på dem".

6.9 Tidligere kontakt med rettshjelper

Vi spør også de rådsøkende om de tidligere har vært i kontakt med rettshjelper i denne saken.

	Antall	Prosent
Ja	323	24,9%
Nei	863	66,6%
Ikke oppgitt	109	8,4%
	1295	100,0%

6.9.1 Disse har vært i kontakt med henholdsvis

	Antall	Prosent
Privat advokat	235	67,7%
Kontoret for fri rettshjelp	60	17,3%
Juss-Buss	24	6,9%
Andre rettshjelpere	28	8,1%
	347	100,0%

Blant de som har vært i kontakt med andre rettshjelpere kan vi konstatere at en del av dem har vært i kontakt med flere.

Når det gjelder privatpraktiserende advokater er vårt generelle inntrykk at kommunikasjonen mellom han/henne og den rådsøkende ofte fungerer dårlig. Kvinnene føler ofte at advokaten snakker "over hodet" på dem, det vil si med et språk og en terminologi de ikke forstår. De føler at advokaten ikke har tid nok til å høre på henne og

den rådsøkende kan ha inntrykk av at advokaten er lite interessert i saken hennes, og prioriterer andre, mer "spennende" saker. Ofte blir kvinners problemer betraktet som "hverdaglige". Det hender også at den rådsøkende ikke lenger har råd til å la advokaten arbeide videre med saken.

I de tilfellene hvor kvinnen henvender seg til oss fordi hun ønsker en nærmere forklaring på hva advokaten hadde sagt eller gjort gir vi selvsagt så langt vi kan det. I de tilfellene hvor kvinnen er misfornøyd med advokaten er det sjelden JURK kan gjøre noe med det, da det er vanskelig for oss å vurdere en advokat innsats og dyktighet i en sak. Der klagen virket vel begrunnet, anbefaler vi ny advokat i saken.

JURK er forsiktig med å engasjere seg i saker der det er andre rettshjelpere inne i bildet fra før. JURK fungerer i mange av tilfellene som et bindeledd mellom kvinnen og rettshjelperen/ advokaten.

7 Problemområdene

7.1 Oversikt over rettsområdene

	Antall	Prosent
Arbeidsrett	35	2,1%
Arverett	82	4,8%
Abort- og fødselsrett	9	0,5%
Barnerett	261	15,4%
Boligrett	78	4,6%
Erstatnings- og forsikringsrett	39	2,3%
Familierett	296	17,5%
Forvaltningsrett	16	0,9%
Innvandrerkvinneverett	25	1,5%
Internasjonal privatrett	14	0,8%
Kontraktsrett	131	7,7%
Personrett	16	0,9%
Rettshjelpsrett	73	4,3%
Sivilprosess	37	2,2%
Skatt og avgifter	35	2,1%
Skifterett	159	9,4%
Sosial- og trygderett	153	9,0%
Strafferett	65	3,8%
Tingsrett	9	0,5%
Ugift samliv	151	8,9%
Annet	8	0,5%
	1692	100,0%

Denne tabellen viser at hver kvinne i gjennomsnitt hadde spørsmål innen ca 1,3 problemområder. Svært ofte har kvinnen flere spørsmål innen hvert rettsområde. Dette er grunnen til at det totale antallet i tabellene over de utvalgte problemområdene er høyere enn i oversiktstabellen over. Vi har flest saker innenfor saksområdene barne-, skifte-, og familierett herunder ugift samliv.

Tabellen viser tydelig at kvinner har flest rettslige problemer når det gjelder separasjon og skilsmisse, og samlivsbrudd ellers, samt områder som har nær tilknytning til dette.

I det følgende har vi valgt å konsentrere oss om noen av problemområdene: arbeidsrett, arverett, barnerett, boligrett, erstatningsrett, familierett, fremmedrett, internasjonal privatrett, rettshjelpsrett, skifterett, sosial- og trygderett, og ugift samliv. Disse har vi valgt ut delvis på grunn av problemområdets "størrelse" i vårt materiale, men også på bakgrunn av at vi finner enkelte områder spesielt interessante ut fra et kvinneverettslig og kvinnepolitisk synspunkt.

7.2 Arbeidsrett

	Antall	Prosent
Usaklig oppsigelse	15	40,5%
Forbigåelse ved ansettelse	5	13,5%
Førtidspensjonering	6	16,2%
Annet	11	29,7%
	37	100,0%

De fleste sakene gjelder usaklig oppsigelse i arbeidsforhold. Dette underbygger tendensene vi ser til at når en arbeidsgiver står overfor en situasjon der arbeidsstyrken må reduseres, er kvinnene ofte de første som må gå. Ofte skjer dette når kvinnen har fødselspermisjon.

7.3 Arverett

	Antall	Prosent
Odelsrett/åsetesrett	8	8,3%
Spørsmål angående opprettelse av testament	31	32,3%
Spørsmål om legalarv/pliktdelsarv	29	30,2%
Annet	28	29,2%
	96	100,0%

Mange av sakene innen arveretten gjelder opprettelse av testament. Flesteparten angikk konkret hjelp til å sette opp testament. Vi får også spørsmål om formkrav og hva man kan regulere i testament, og om når det er nødvendig med testaments form. Vår erfaring

viser at mange tror dette er noe de ikke kan gjøre selv, men må overlate til en jurist. Vi har ikke merket noen større endring i typen spørsmål fra 1990 til 1991.

7.4 Barnerett

	Antall	Prosent
Foreldreansvar	86	22,6%
Daglig omsorg	80	21,0%
Samværsrett	98	25,7%
Barnebidrag	53	13,9%
Kidnapping av barn	11	2,9%
Barnevern	12	3,1%
Adopsjon	3	0,8%
Farskapssaker	12	3,1%
Barnetstament	3	0,8%
Annet	23	6,0%
	381	100,0%

Spørsmålet om hvem som skal ha foreldreansvaret og den daglige omsorgen for barna etter et samlivsbrudd, er svært viktig for våre rådsøkende. Mange kvinner uttrykker engstelse for at de ikke skal få den daglige omsorgen for barna. Selv når kvinnen har hatt hovedansvaret for barna, noe som gjelder i de fleste tilfeller, tror de at mannen står sterkere enn dem. Han tjener bedre og kan derfor lettere holde på den felles bolig og kan generelt tilby barna bedre økonomiske kår. Ofte gir de rådsøkende uttrykk for at de ikke tør å bryte ut av dårlige ekteskap fordi mannen har overbevist dem om at de ikke vil få den daglige omsorgen.

7.4.1 Samværsrett

I de fleste tilfellene ønsket kvinnene, i år som i fjor, generell informasjon om samværsretten, særlig omfanget av den. Ellers gikk mange saker ut på problemer som oppsto fordi faren ikke fulgte opp sin samværsrett. Kvinnen ønsket den avlastning hans samværsrett ville innebære, og barna ønsket å se sin far. Videre ønsket noen få rådsøkende at farens samværsrett skulle bortfalle, blant annet på grunn av rusproblemer hos den samværsberettigede og i noen tilfelle mistanke om incest.

7.4.2 Barnebidrag

De spørsmålene vi får om barnebidrag dreier seg om fastsettelse, endring, forskuttering og innkreving av bidraget.

7.4.3 Øvrige spørsmål

Vi hadde også saker angående kidnapping av barn, adgangen til å ta barnet med til utlandet i forbindelse med ferie og jobb/ utdanning, barnevern, adopsjon og fastsettelse av farskap.

7.5 Boligrett

	Antall	Prosent
Den rådsøkende er leietager	29	35,8%
Den rådsøkende er utleier	12	14,8%
Bostøtte	15	18,5%
Annet	25	30,9%
	81	100,0%

7.5.1 Generell bosituasjon

Spørsmålene dreier seg i hovedsak om generell informasjon i forbindelse med bolig og leieforhold. Henvendelsene kommer både fra leiens og leietagers side. Det som særlig volder problemer er oppsigelse av leieforhold, depositum og utgifter ved oppussing.

7.5.2 Bostøtte

Vi har en del henvendelser angående bostøtte. Etter vår erfaring er denne type støtteordning for lite kjent blant det store flertall av kvinner. Den informasjon som blir gitt, når tydeligvis ikke frem.

7.6 Erstatningstrett/forsikringsrett

	Antall	Prosent
Statlig erstatning til voldsofre	11	33,3%
Medisinsk feilbehandling	3	9,1%
Erstatning etter ulykker	1	3,0%
Forsikringssaker	7	21,2%
Annet	11	33,3%
	33	100,0%

Forholdsvis mange av disse sakene angår statlig erstatning til voldsofre. Dette er særlig aktuelt når det gjelder voldtektsofre og ofre for kvinnemishandling generelt, samt ofre for incest. Se forøvrig statistikken som gjelder mishandlingssakene i 1991.

Vi har også fått saker som gjelder klager på forsikrings- selskaper o.l.

7.7 Familierett

	Antall	Prosent
Ektepakt	33	6,6%
Underholdsplikt i ekteskapet	14	2,8%
Formuesforhold i ekteskapet	64	12,9%
Spørsmål angående separasjon	63	12,7%
Spørsmål angående skilsmisse	55	11,0%
Standardformular om separasjon og skilsmisse	258	51,8%
Annet	11	2,2%
	498	100,0%

7.7.1 Ektepakt

I mange av henvendelsene har kvinnen til hensikt å sikre sin egen økonomiske situasjon. Ofte kommer kvinnen til JURK før hun undertegner en ektepakt som mannen ønsker å opprette. Dessverre får vi også en del henvendelser der kvinnen allerede har undertegnet

en ektepakt, som hun først senere ser er urimelig, f.eks. i forbindelse med et samlivsbrudd. I en del tilfeller er det også døtrene som kommer med ektepakter som deres mødre har undertegnet og som setter dem i en håpløs situasjon når mannen faller fra.

7.7.2 Underholdsplikt i ekteskapet

I enkelte av disse sakene kommer kvinnen til oss fordi den gjensidige underholdsplikten ikke oppfylles. Hun ønsker da å få vite om det er noe man kan gjøre i en slik situasjon.

7.7.3 Bidrag til kvinnen etter separasjon/skilsmisse

Her dreier sakene seg om hvorvidt kvinnen er berettiget til underholdsbidrag fra mannen etter separasjon/skilsmisse. Sakene angår også fastsettelse og innkreving av bidrag dersom hun anses berettiget til det.

7.7.4 Separasjon og skilsmisse

I de fleste av disse sakene ønsker kvinnen informasjon om fremgangsmåten ved separasjon og skilsmisse.

På grunn av det store antall henvendelser om saksgangen ved oppløsning av ekteskap har JURK utarbeidet et standardformular om fremgangsmåten ved separasjon og skilsmisse. Dette formularet sendes ofte ut til den rådsøkende før saken blir nærmere behandlet, slik at kvinnen i fred og ro kan sette seg ned å få kort informasjon om gangen i en "vanlig" separasjons- og/eller skilsmissesak. I endel tilfeller er denne informasjonen nok til å gjøre kvinnen selvhjulpent.

En vanlig misforståelse i disse sakene er at kvinnen tror at hun ikke kan få separasjon hvis mannen motsetter seg dette.

Enkelte kvinner frykter meklingen, og trenger nøktern informasjon om hva dette går ut på. Videre ønsker mange rådsøkende opplysninger om separasjonens rettsvirkninger, f.eks. med henblikk på skifte og barnefordeling. Vi får også henvendelser om midlertidig separasjon. Dette kan være nødvendig fordi kvinnens situasjon er prekær, mens det vanligvis tar lang tid å behandle en separasjonssøknad.

Mange kvinner har spørsmål om kravet til atskillelse i separasjonstiden. Håndhevelsen av kravet kan synes streng og skaper problemer for mange, som har benyttet eller ønsker å benytte denne tiden slik lovgiver hadde til hensikt, -nemlig som en periode hvor partene kan tenke seg om og prøve å finne tilbake til hverandre. I en del tilfeller har også praktiske årsaker medført at de ikke kunne flytte fra hverandre umiddelbart etter at separasjonsbevillingen/-dommen ble gitt. Særlig virker det uheldig at den ene part faktisk kan trenere skilsmissen ved å nekte å flytte.

7.7.5 Skilsmisse

En del kvinner har spørsmål i forbindelse med skilsmisse. Dette gjelder både kvinner som allerede er separert, og kvinner som ønsker skilsmisse ved dom. Et fåtall av sakene dreier seg om skilsmisse på grunnlag av faktisk separasjon. Noen saker gjelder skilsmisse ved dom uten forutgående separasjon, som regel på grunn av mishandling eller utroskap.

7.8 Innvandrerkvinnerett

	Antall	Prosent
Oppholdstillatelse	16	64,0%
Arbeidstillatelse	2	8,0%
Proforma ekteskap	2	8,0%
Annet	5	20,0%
	25	100,0%

Spørsmålene vi får på dette området gjelder i det store og hele oppholds- og arbeidstillatelse, særlig i forbindelse med separasjon og skilsmisse. Mange kvinner får oppholdstillatelse i Norge gjennom familiegjenforeningsregelen, det vil si som "vedheng" til mannens oppholdstillatelse. For å opparbeide selvstendig rett til å bli i landet stilles krav til minste botid i landet. Denne minstetiden er nå 3 år. I flere av sakene har vi hatt den vanskelig oppgaven å skulle råde kvinner som står overfor valget mellom å leve i et konfliktfylt ekteskap eller å reise til hjemlandet og sosial fordømmelse. Situasjonen har for mishandlede og kvinner fra den tredje verden bedret seg noe i og med at Justisdepartementet har åpnet adgangen for disse kvinnene til å få bli Norge.

Vi har også fått henvendelser angående f.eks. oppløsning av ekteskap inngått i utlandet og pro forma ekteskap.

7.9 Internasjonal privatrett

De fleste sakene her angår spørsmål angående samboerforhold og ekteskap mellom norske og utenlandske statsborgere, og om hvilket lands regler som gjelder ved separasjon, skilsmisse, arveoppgjør og barnefordeling der bare en av partene er norsk. Vi får også spørsmål angående hvilke regler som gjelder ved giftemål i utlandet.

7.10 Rettshjelpsrett

	Antall	Prosent
Informasjon om fri rettshjelp	29	22,8%
Henvi sning til advokat	82	64,6%
Info. om bistandsadvokatordningen	4	3,1%
Annet	12	9,4%
	127	100,0%

I 1991 har vi registrert 74 henvendelser under dette retts-området. Her har vi registrert tilfeller hvor kvinnen har ønsket, eller JURK har anbefalt kontakt med advokat, klager på advokat, samt tilfeller hvor vi opplyste om den statlige fri rettshjelpsordningen.

Vi har et eget kartotek over advokater som er villig til å ta imot klienter henvist fra JURK. I 1987 foretok vi en gjennomgang av arkivet, bl.a. i samarbeid med krisesentrene rundt om i landet. I tillegg sendte vi ut en forespørsel til samtlige advokater i landet som ikke allerede var registrert hos oss, med spørsmål om de ønsket å stå i vårt kartotek og innenfor hvilke rettsområder de i så fall ville ha saker. Responsen var svært god. I 1990 ble det også foretatt en mindre revidering og justering av advokatkartoteket, og i løpet av 1992 regner vi med å få foretatt en fullstendig gjennomgang av kartoteket.

I de fleste av sakene innen dette rettsområdet informerte vi om fri rettshjelpsordningen. Vår erfaring er at få vet om ordningen og de som vet om den vet svært sjelden noe om hvilke saker som faller inn under ordningen.

7.11 Skifterett

	Antall	Prosent
Felleseieskifte	69	33,8%
Skjevdeling	7	3,4%
Vederlagskrav	13	6,4%
Oppgjør med særeiemidler	6	2,9%
Dødsboskifte	3	1,5%
Uskifte	9	4,4%
Praktisk gjennomføring av skifte	70	34,3%
Annet	27	13,2%
	204	100,0%

Skifterett går hvert år igjen som et av våre største saksområder. Mye av vårt arbeid på dette området går ut på å rydde opp i misforståelser før skifteavtalen inngås. Mange kvinner tror f.eks. at når mannen er utarbeidende skal han også ha det meste på skiftet.

Videre gjelder mange henvendelser spørsmål om å få endret en allerede inngått skifteavtale. Avtalen er ofte preget av et skjevt styrkeforhold mellom partene. Dette gjelder både der partene ikke har hatt kontakt med rettshjelper og der de har hatt felles advokat.

Spørsmålene om skifte er så hyppige og så omfattende å besvare at vi har funnet det hensiktsmessig å utarbeide et standardformular, der hovedreglene som gjelder ved felleseieskifte er behandlet.

Spørsmålene angående dødsboskifte gjaldt særlig retten til å sitte i uskifte, og hvordan stillingen er der en av partene har særkullsbarn. En del vil også vite på forhånd hvordan et eventuelt ekteskap vil virke for dem med hensyn til særkullsbarn.

7.12 Sosial- og trygderett

	Antall	Prosent
Ytelser til enslig forsørger	63	33,5%
Barnetrygd	19	10,1%
Stønader under sykdom og fødsel	16	8,5%
Stønad ved arbeidsløshet	10	5,3%
Attføring	12	6,4%
Alderspensjon	1	0,5%
Uførepensjon	7	3,7%
Ytelser til etterlatte	2	1,1%
Yrkesskadetrygd	3	1,6%
Andre trygdeytelser	16	8,5%
lov om sosialomsorg	25	13,3%
Lov om psykisk helsevern	1	0,5%
Annet	13	6,9%
	188	100,0%

7.12.1 Ytelser til enslige forsørgere

De fleste kvinnene som oppsøker JURK med trygde- og sosialrettslige spørsmål, ønsker opplysninger om ytelser til enslige forsørgere. Dette gjelder i 63 av tilfellene, noe som er en økning på 91 % fra i fjor. Mange av disse kvinnene er i ferd med å bryte ut av et ekteskap eller samboerforhold der mannen er hovedforsørger. Andre er gravide og ønsker, eller er nødt til være alene med omsorgen for barnet. Felles for disse kvinnene er at de ikke ser seg i stand til å forsørge seg selv og barnet.

Oftest er det overgangsstønad som er det aktuelle tilbudet til disse rådsøkende. For å ha rett til overgangsstønad kreves det blant annet at man er formelt separert og har flyttet fra tidligere ektefelle. Disse vilkårene skaper ikke rent sjelden problemer som kan synes urimelige. Det er f.eks. flere steder i landet lang ventetid for å få separasjonsbevilling. Mange deler også bolig til tross for at de er formelt og reelt separert, fordi økonomiske og/eller praktiske grunner tilsier det. Heller ikke her har kvinnen rett til overgangsstønad.

Flere av kvinnene som oppsøker JURK har problemer med å få innvilget utdanningsstønad. Hovedhensynet bak denne ordningen er å oppfordre kvinnen til å ta utdanning, slik at hun kan få arbeid hun kan forsørge seg og barna med.

7.12.2 Ytelser til etterlatte

Her får vi henvendelser fra gjenlevende ektefelle og gjenlevende fraskilt/separert ektefelle. I begge tilfeller er det spørsmålet om vilkåret for å få stønad til etterlatte som står sentralt.

7.12.3 Sosialrett

Mange av sakene gjaldt også i 1991 kvinner som falt utenfor folketrygdens ytelser, fordi de ikke oppfylte ett eller flere av lovens vilkår. Ofte gjaldt det kvinner som etter et langt ekteskap nå var fraskilt.

Et stadig stigende antall saker gjelder enslige forsørgere som hadde store problemer med å få pengene til å strekke til. Selv om det har blitt mer og mer vanlig å få støtte fra sosialkontoret, opplever vi ennå at mange ser på dette som ydmykende, og kvier seg for å ta kontakt med sosialkontoret. Et annet problem er at kvinnene selv har vanskeligheter med selv å komme i kontakt med sin saksbehandler på sosialkontoret.

En gruppe som har dukket opp i det siste er de som, i utgangspunktet, sitter med for dyre boliger. Problemet oppstår når disse ikke lenger får støtte fra sosialkontoret, men i stedet får beskjed om å selge. På grunn av et generelt dårlig boligmarked får de ofte ikke solgt boligen, eller de blir i hvert fall sittende igjen med store tap og restgjeld. I de vanskeligste tilfellene går boligen til slutt boligen på tvangsauksjon for en kunstig lav pris. I de verste tilfellene har de også fått lån via sosialkontoret til kjøp av ny bolig. Siden disse lånene gjerne må benyttes innen en viss tid har de også i noen tilfeller blitt anbefalt å kjøpe før de har fått solgt den gamle boligen. Når så også den andre boligen har falt i verdi kan restgjelden ha blitt så stor at de neppe noen gang blir i stand til å komme økonomisk på fote igjen.

7.12.4 Kunnskapsmangel/informasjon om rettigheter

Her, som på en rekke andre rettsområder, ser vi i JURK en utbredt mangel på kunnskap blant kvinner om rettigheter i forhold til det offentlige. Dette medfører at kvinnene i endel tilfeller ikke har oppnådd de rettigheter de har krav på etter folketrygdloven.

7.13 Ugift samliv

	Antall	Prosent
Standardformular	15	7,7%
Generelle spørsmål om samboeres rettigheter	17	8,8%
Spørsmål om, og opprettelse, av samboeravtale	15	7,7%
Opprettelse av gjensidig testament	8	4,1%
Spørsmål om felles barn	2	1,0%
Spørsmål om felles bolig	16	8,2%
Hftet "Ugift samliv"	109	56,2%
Annet	12	6,2%
	194	100,0%

Selv om Ugift Samliv normalt skulle høre inn under familieretten har vi valgt å skille dette ut som en egen gruppe. Grunnen til dette er at vi har såvidt mange henvendelser innen dette området at vi gjerne vil få frem hvilke typer spørsmål vi har på dette området.

Etter at heftet "ugift samliv" ble revidert og utvidet i 1990 har vi kunne "besvare" svært mange spørsmål ved kun å sende ut dette. I en del tilfeller kommer det selvsagt spørsmål som ikke er behandlet i heftet, og det er disse tilfellene som tallene forøvrig viser til.

Det største problemet innen området er nok at rettstilstanden på området er svært uklar og mangelen på skrevne regler gir seg utslag i feilinformasjon og stor usikkerhet. JURK erfarer gjennom saksbehandlingen at mangelen på kunnskap er stor både blant våre rådsøkende og hos hjelpeapparatet. Det verserer mange misoppfatninger, som f.eks. at man blir likestilt med ektefeller hvis man har bodd sammen 2-3 år. JURK ønsker å være med på å oppklare en del av disse misforståelsene og i den forbindelse er heftet meget informativt.

JURK har distribuert heftet "ugift samliv" til mange offentlige kontorer. JURK håper at dette vil ha en forebyggende effekt. For å øke den forebyggende siden har JURK også holdt mange foredrag om reguleringen av samboerforhold.

Mange henvendelser gjelder opprettelse av samboeravtale. En slik kontrakt er svært bestemmende for kvinnens senere situasjon, og må utformes i samsvar med de faktiske forhold i hvert enkelt tilfelle. Vi informerer om hva en slik kontrakt bør inneholde. JURK

oppfordrer også til å få den endelig utformede avtalen til gjennomsyn hos oss eller en advokat.

Flere av henvendelsene gjelder også arverettigheter for samboende. Videre har en del samboere spørsmål om det eksistere noen form for underholdsplikt. Eiendomsrett til gjenstander i forbindelse med oppløsning av forholdet, skaper ofte tvist.

Når det gjelder den økonomiske siden ved denne samlivsformen, informerer vi om at ugifte samboende hverken er "fugl eller fisk" i skatte- og trygdlovgevingen, og at det ikke eksisterer noen underholdsplikt i samboerforhold. De har ingen automatisk arverett etter hverandre, og kan heller ikke sitte i uskiftet bo. På den annen side har samboere frihet til, på enkelte områder, å avtaleregulere flere av disse spørsmålene.

JURKs erfaring er at få samboere oppretter kontrakt. Dette setter ofte kvinnen i en svak stilling. I de fleste tilfeller benytter kvinnen sin inntekt til forbruksvarer, mens mannen anskaffer kapitalgjenstandene. Kjønnssrollemønsteret i samboerforhold skiller seg ikke vesentlig fra ekteskapets.

Samboere som får et forslag til samlivsavtale har lettere for å sette seg ned å finjustere denne til sin situasjon, slik at de får avtaleregulert samboerforholdets økonomiske side, samt opphørs- og delingsregler.

Noe av årsaken til at flere etter hvert oppretter kontrakt skyldes nok også at denne samlivsformen har blitt mer vanlig i samfunnet som et reelt alternativ til ekteskap.

8 Statistikk på grunnlag av mishandlings skjemaer

8.1 Generelt

På neste side følger det registreringsskjemaet som saksbehandlerne i JURK fyller ut i de sakene der kvinnen opplyser at hun har blitt mishandlet. Vi regner som sikkert at det er store mørketall her, da dette er noe som ofte kommer fram etter at vi har jobbet i lang tid med en sak. Vi vet av erfaring at dette er noe mange kvinner kvier seg for å snakke om. Mange kvinner søker vår hjelp f.eks. for å få vite hvordan de skal gå frem for å få separasjon/skilsmisse. Hvorfor de ønsker å gå til et slikt skritt kommer ikke alltid frem. Det er derfor svært viktig at vi saksbehandlere er oppmerksomme på signaler som kan bety at kvinnen mishandles. Kvinnen vil trenge mer informasjon, f.eks. om anmeldelse, krisesentre, erstatning fra gjerningsmannen, statlig erstatning til voldsofre o.l.

I 1991 ble 51 mishandlings skjemaer fylt ut. Dette er en økning på 155 % fra i 1990. Vi kan selvfølgelig ikke utelukke at vold og mishandling er blitt mere vanlig, men tilskriver vel like gjerne økningen at det er blitt mere åpenhet omkring emnet. Dette vil kunne forklare at flere tør å fortelle om det de har vært utsatt for. Dette ser vi i så fall som en svært positiv utvikling.

På de neste sidene følger et utdrag av den statistikken som ble utarbeidet på grunnlag av disse skjemaene.

8.2 Kontakt med JURK

	Antall	Prosent
Personlig fremmøte	12	23,5%
Telefon	36	70,6%
Brev	3	5,9%
	51	100,0%

Ut fra tabellen må man gå ut ifra at de fleste henvendelser i disse sakene skjer via telefon. I praksis ønsker imidlertid ofte kvinnen å treffe saksbehandleren personlig. Dette medfører at man i de aller fleste av disse sakene har personlig kontakt med kvinnen. Unntak forekommer nesten bare i de tilfellene hvor dette av geografiske årsaker er umulig.

8.3 Mishandlers forhold til kvinnen

	Antall	Prosent
Ekte mann	18	36,7%
Samboer	10	20,4%
Eks-samboer og eks-ektefeller	11	22,4%
Far	5	10,2%
Familiemedlem forøvrig	2	4,1%
Ukjent	0	0,0%
Flere mishandlere	1	2,0%
Andre	2	4,1%
Ikke oppgitt	2	4,1%
	49	100,0%

8.4 Arten av mishandlingen

	Antall	Prosent
Fysisk	24	47,1%
Psykisk	3	5,9%
Begge deler	21	41,2%
Ikke oppgitt	3	5,9%
	51	100,0%

I de fleste tilfellene blir det kun oppgitt at det har forekommet fysisk mishandling. Det er stor grunn til å anta at i forhold med grov mishandling over tid har det også forekommet en del tilfeller av psykisk mishandling. Psykisk mishandling dreier seg ofte om trusler. Sakstilfanget omfatter alt fra "vanlige" trusler og til drapstrusler hvor overgriperen benytter hagle for å underbygge truselen.

I blant disse enogfemti har det i to tilfeller forekommet voldtekt. I åtte tilfeller incest og i fem tilfeller seksuell tvang forøvrig.

JURK har i 1991 mottatt få saker som gjelder voldtekt. Kvinnene kommer oftest til oss først når det skal reises krav om erstatning. Behovet for juridisk hjelp på et tidligere tidspunkt blir for kvinnene fra Oslo (som vi får flest henvendelser fra) som regel dekket av det nye akuttmottaket på Oslo legevakt, og ved ordningen om gratis bistandsadvokat.

8.5 Varighet

	Antall	Prosent
Opptil 1 år	11	21,6%
Over 1 år	25	49,0%
Ikke oppgitt	15	29,4%
	51	100,0%

8.6 Anmeldelse

	Antall	Prosent
Ikke anmeldt	26	51,0%
Anmeldt	19	37,3%
Ikke oppgitt	6	11,8%
	51	100,0%

8.7 Kontakt med andre instanser

	Antall	Prosent
Lege	16	19,8%
Politi	19	23,5%
Krisesenter	15	18,5%
Støttesenteret mot incest	1	1,2%
Tannlege	1	1,2%
Psykolog	7	8,6%
Andre	6	7,4%
Ikke vært i kontakt med andre	7	8,6%
Ikke oppgitt	9	11,1%
	81	100,0%

De som her har vært i kontakt med andre instanser har gjerne vært i kontakt med flere. F.eks: Lege, politi og psykolog. Dette er grunnen til at sluttsummen er over 51. Vi har imidlertid hatt kontakt med sju stykker som ikke har vært i kontakt med noen andre om saken. I disse tilfellene forsøker vi også å gi dem råd med hensyn til hvor de kan få hjelp og støtte med annet enn det juridiske. Dette kan være både krisesenter og støttesenter mot incest. Vi har også vært behjelpelig med å følge noen til politiet fordi de var redde for å gå alene.

8.8 Åstedet

	Antall	Prosent
Hjemme	37	72,5%
Både i hjemmet og ute	5	9,8%
Annet sted	1	2,0%
Ikke oppgitt	8	15,7%
	51	100,0%

Som vi kan se av tabellen er det ikke den "blinde gatevolden" som dominerer. De aller fleste blir mishandlet i hjemmet. Under begrepet hjemmet faller både eget hjem, parters og foreldres hjem. I de tilfellene vi har av at mishandlingen både har skjedd hjemme og ute er mishandler den samme i de forskjellige tilfellene.

8.9 Kvinnens alder

	Antall	Prosent
Under 20 år	2	3,9%
21-30 år	16	31,4%
31-40 år	13	25,5%
41-50 år	6	11,8%
Over 50 år	3	5,9%
Ikke oppgitt	11	21,6%
	51	100,0%

8.10 Kvinnens yrke

	Antall	Prosent
Hjemmearbeidende	5	9,8%
Utearbeidende	18	35,3%
Arbeidsledig	2	3,9%
Trygdet	6	11,8%
Student/elev	7	13,7%
Ikke oppgitt	13	25,5%
	51	100,0%

8.11 Kvinnens bosted

	Antall	Prosent
Oslo	19	37,3%
Akershus	7	13,7%
Buskerud	5	9,8%
Hedemark	1	2,0%
Telemark	2	3,9%
Sogn og Fjordane	1	2,0%
Sør-Trøndelag	1	2,0%
Vest-Agder	1	2,0%
Øst-Agder	1	2,0%
Ikke oppgitt	13	25,5%
	51	100,0%

Som man ser kommer de fleste henvendelsene fra Oslo og nærliggende områder.

8.12 Mulige feilkilder

Mishandlings skjemaene er utfylt av saksbehandleren etter de opplysninger som er kommet frem under samtalen med den rådsøkende. Saksbehandleren har ikke stilt spørsmål fra skjemaet direkte til den rådsøkende. Dette medfører at ikke alle spørsmålene på skjemaet blir like godt opplyst og at det for enkelte spørsmål er forholdsvis store mørketall.

8.13 Kommentarer til tabellene

Mishandlingen skjer stort sett i hjemmemiljøet, enten hos kvinnen eller hos gjerningsmannen. Dette underbygger tidligere undersøkelser og sterke antakelser om at hjemmevolden er stor.

De fleste sakene JURK behandlet innenfor dette området i 1991 gjaldt mishandling innenfor etablerte forhold (ekteskap og samboerforhold). Gjerningsmannen var kjent av den mishandlede/voldtatte/incestutsatte fra før. Dette bekrefter annen forskning på området.

Mishandlingen har i de fleste tilfeller foregått over lang tid (mer en 1 år).

Kvinnene har ofte vært utsatt for vold av grov karakter. Mishandlingen har ofte resultert i bloduttrekninger, sprekker i huden, svimmelhet, kvalme, utslåtte tenner, nedsatt hørsel og brukne ribben.

I tillegg til de rent fysiske skadene, opplever vi at mange kvinner har fått psykiske problemer av til dels alvorlig art. Fysisk mishandling skaper angst og er med på å bryte ned kvinnens selvfølelse og gjøre henne avhengig av mannen. Fysiske mishandling skjer ofte i sammenheng med psykisk mishandling i form av maktdemonstrasjoner, nedsettende snakk og trusler om fysisk vold. Resultatet kan være at kvinnen skammer seg over det som har skjedd, føler seg medskyldig, og er redd for å fortelle det til noen fordi det kan skade mannen.

Vi har også i vår saksbehandling hatt tilfeller der utenlandske kvinner med opphold i Norge på familiejenforeningsgrunnlag er blitt feilinformert av sine menn om deres rettigheter i Norge, og om faren for å bli sendt ut av landet. Dette blir brukt som et maktmiddel av mannen til å skape frykt og utrygghet hos kvinnen.

9 Prinsipielt og forebyggende arbeide

9.1 Generelt

Som tidligere nevnt, kan JURKs arbeid deles i tre hoveddeler. Vi gir konkret gratis rettshjelp, arbeider prinsipielt i et kvinnepolitisk perspektiv, samt driver forebyggende arbeid. Det er de to siste sidene ved JURKs arbeid som skal belyses i det følgende.

JURK ser på det prinsipielle og forebyggende arbeidet som like viktig som saksbehandlingen, fordi dette gir hjelp til kvinner generelt, mens den konkrete saksbehandlingen bare gir hjelp til den enkelte kvinne. Det meste av våre bevilgninger er imidlertid øremerket til saksbehandling, så det prinsipielle arbeidet kan derfor ikke bli så omfattende som vi ønsker.

Det prinsipielle arbeidet bygger til dels på erfaringer vi får gjennom saksbehandlingen. Hva slags prinsipielt arbeid vi til enhver tid driver, avhenger dessuten av henvendelser vi får fra rådsøkende, oppfordringer utenfra, f.eks. offentlige instanser, interesseorganisasjoner, krisesentre og enkeltpersoner, og ideer fra JURKs saksbehandlere.

Det prinsipielle arbeidet foregår i tverrgrupper. Tverrgruppene arbeider kvinnepolitisk innenfor bestemte rettsområder eller tar seg av administrative oppgaver. I 1991 hadde vi Rettsorienteringsgruppe, Radiogruppe, PR- gruppe, Bredtveitgruppe, Volds- og mishandlingsgruppe, Økonomigruppe, Nøkkelregistergruppe, Prinsipiell gruppe, Innvandrerkvinnegruppe og Studieturgruppe, skoleprosjektgruppe samt opplæringsgruppe for nye medarbeidere.

Vi vil i det følgende ta for oss hva slags prinsipielt arbeid som ble gjort innenfor de forskjellige gruppene i 1991.

9.2 Rettsorienteringsgruppen (RO)

Rettsorienteringsgruppen bestod i 1991 av fem medlemmer. Gruppens formål er å gi generell rettsinformasjon til kvinner og å gjøre dem oppmerksom på deres rettslige stilling. Det er meningen at vi med dette skal kunne belyse de ulike juridiske problemer og konsekvenser før de faktisk inntreffer. JURK har gjennom sitt saksmateriale erfart at kvinner ofte er dårlig eller feil informert om sine juridiske rettigheter.

Ved å holde foredrag og drive med annet rettsorienteringsarbeid, håper vi at vi kan gjøre flere kvinner i stand til å fremme sine krav og sin rett. Det er viktig for oss å få vekket kvinners interesse for sin egen juridiske stilling. Vi kan med dette være med og forhindre at kvinner forblir en gruppe, som på grunn av manglende juridiske kunnskaper, ofte kommer dårligst ut i mange problemsituasjoner.

Rettsorienteringsgruppen holder foredrag for ulike forsamlinger, som i hovedsak skal bestå av kvinner, men det er ikke noe i veien for at vi også kan holde foredrag der menn er til stede. Det vil jo kunne være til kvinners beste at vi også gjør menn oppmerksomme på kvinneverrettslige problemstillinger.

Aktiviteten i gruppen beror på hvilke oppdrag den får. Forespørsler om å holde foredrag får vi ved at vi aktivt går ut og tilbyr våre tjenester. Noen oppdragsgivere henvender seg til oss på eget initiativ.

Som regel betaler oppdragsgiveren reise og lønn til to foredragsholdere for den tid foredraget tar. Likevel anser vi det så viktig at kvinner får informasjon om sine juridiske rettigheter, at betaling ikke er avgjørende for om vi tar oppdrag.

Temaene i foredragene er bestemt ut fra oppdragsgiverens ønsker, og etter hva vi ut fra vår saksbehandling mener det er spesielt behov for. De temaene som det er gjennomgående interesse for, er ofte områder der kvinner kommer uheldig ut når det oppstår konfliktsituasjoner fordi de er dårlig informert om sine rettigheter.

9.2.1 Vanlige temaer for foredrag

9.2.1.1 *Ugift samliv*

Her lager vi gjerne sammenligninger av ugift samliv og ekteskap. Hvilke rettigheter og plikter har partene i hhv. ugift samliv og ekteskap. Vi legger også vekt på hvordan delingen av felleseiet i ekteskapet foregår, kontra delingen av aktiva og passiva ved oppløsning av et ugift samliv. Vi understreker i denne sammenheng viktigheten av at partene i et ugift samliv lager en samlivsavtale. Dette fordi vi ofte registrerer at kvinner kommer dårlig ut av samlivet der partene ikke har klare avtaler om fordeling av eiendeler og gjeld.

9.2.1.2 *Arverett*

Det er stor interesse for arverettslige regler da de har praktisk betydning for de fleste. Vi tar opp reglene om legalarv, testamentsarv og retten til å sitte i uskifte. Særlig etter at de nye arvereglene trådte i kraft (1/1 1991) har vi merket stor interesse for emnet.

9.2.1.3 *Barnerett*

De mest aktuelle emnene her er barnefordeling, foreldreansvar, samværsrett og barnebidrag. Vi har merket at det er en del usikkerhet og forvirring på dette området. Vi tar også opp tema som barns rett til å bestemme over seg selv og deres plikt til å ta konsekvensene av egne handlinger.

9.2.1.4 Trygderett

Et aktuelt tema i denne forbindelse er stønad til enslige forsørgere.

9.2.2 Aktivitet i 1991

Våren 1991 holdt vi tre foredrag for forskjellige husmorlag, hver på ca to timer. To av disse omhandlet arv og skifteregler, mens det tredje omhandlet ugift samliv kontra ekteskap. Videre holdt vi et foredrag på et helse og sosialsenter for en gruppe med enslige mødre om barnefordeling, farskapsspørsmål, samværsrett og trygderett. Dette "foredraget" la vi imidlertid mere opp som en vanlig samtale en som et normalt foredrag da det var svært mange konkrete spørsmål.

Vi holdt også et en-dags foredrag da husmorforbundet Telemark krets holdt weekend-seminar. Vi tok opp emnet ekteskap kontra ugift samliv og så da på likheter og ulikheter helt fra inngåelsen til oppløsning enten i live eller ved død, derunder også barnas stilling. Deretter hadde vi gruppearbeid hvor vi særlig tok for oss samlivsavtaler og andre reguleringsmåter for ugift samliv, og ikke minst behovet for disse.

Høsten 1991 hadde vi tre "oppdrag". Dette er forholdsvis lite, men var en følge både av at vi måtte permittere en del av gruppens medarbeider og mye saksbehandling.

Rettspolitisk forening inviterte JURK v/RO til å holde foredrag for 1. avd Jus på Universitetet, om reglene ved ekteskap og ugift samliv. Det var ca. 20 -30 personer som overvar foredraget.

Vi holdt også et foredrag for Skien husmorlag, som vi også hadde holdt foredrag for våren 1991. Det var ca 60 stykker tilstede. Det kom inn så mange spørsmål at vi måtte besvare en del av dem skriftlig i ettertid.

Videre var vi invitert til Fredrikstad helse- og sosialkontor for å informere om enslige mødres rettstilling.

Før jul fikk vi også besøk av seks elever fra Gjøvik videregående skole. De arbeidet med en særoppgave om "partnerskap" i sosialkunnskap, og de var interessert i generell informasjon om JURK og reglene ved samboerskap. JURK v/RO gjorde derfor rede for reglene ved ekteskap kontra ugift samliv, og besvarte en del andre spørsmål.

9.3 Radiogruppen

Radiogruppen har hatt faste sendetider på RadiOrakel, fm 107,7, annenhver lørdag kl. 16.00, Vi hadde også fast redigeringstid annenhver fredag kl. 12-13. Programmene var på mellom 15 og 30 minutter.

Vi forsøkte å velge emner som hadde allmenn interesse. Vi opprettet bl.a.en egen brevkasse, hvor vi tok opp aktuelle saker basert på saksmateriale i JURK, men i avpersonifisert form.

Vi la vekt på en enkel fremstilling og en variert form med intervjuer, musikk, "hørespill" o.l.

Radiogruppen bruker RadiOrakels utstyr, studio og teknikere. Alle nye medarbeidere fikk egen opplæring på RadiOrakel.

Blant de programmer vi hadde i løpet av våren 1991 kan nevnes:

- gjeldsproblemer
- stønader til enslige forsørgere
- kidnapping av barn
- ugift samliv kontra ekteskap

På grunn av et for stort arbeidspress i JURK våren 1991, ble Radiogruppen innstilt fra høsten 1991. Vi så oss nødt til dette da arbeidet i denne gruppen var spesielt tidkrevende, og vi syntes ikke det var riktig å prioritere radioprogrammer fremfor saksbehandling. Vi vil heller prøve å nå ut til folk på mindre ressurskrevende måter.

9.4 PR-Gruppen

PR-gruppen i JURK har som hovedformål å spre informasjon om organisasjonen. Denne gruppens arbeid er viktig for JURKs eksistens, og for at flest mulig kvinner skal kunne benytte seg av våre tilbud.

På grunn av stor arbeidsmengde og usikker økonomi har PR-gruppen drevet med minimal markedsføring i forhold til hva som ideelt sett er ønskelig. En slik informasjonsvirksomhet vil føre til en stor økning i antallet henvendelser noe vi ikke har kapasitet til å behandle uten reell økning i bevilgningene. Gruppens innsats i 1991 har derfor i hovedsak begrenset seg til å besvare forespørsler, effektivere bestillinger på publikasjoner, samt revidere informasjonsbrosjyren om JURK.

JURK får ofte henvendelser fra privatpersoner og organisasjoner med spørsmål om vårt arbeid. Det er PR-gruppens ansvar å besvare disse spørsmålene.

PR-gruppen har også som oppgave å spre informasjon om organisasjonen på Universitetet i Oslo for å skaffe nye medarbeidere til JURK og gjøre tilbudet kjent blant studentene og ansatte. Siden JURK bytter ut halvparten av sine medarbeidere hvert semester, er det helt nødvendig at gruppen driver så god PR at vi får nok søkere hvert halvår. Ved de siste inntak har vi hatt en meget stor søkermasse, noe som indikerer at studentene anser det som en nyttig erfaring i tillegg til studiet.

9.5 Bredtveit-gruppen

Bredtveit-gruppens formål er å øke de kvinnelige innsattes kunnskaper om sine juridiske rettigheter og plikter. Dette gjør vi ved å gi råd i konkrete juridiske spørsmål, og ved å informere generelt om juridiske temaer som vi erfarer at de innsatte er opptatt av.

9.5.1 Informasjonsmøte

I begynnelsen av hvert semester har hele Bredtveit-gruppen, et informasjonsmøte med ledelsen på Bredtveit kvinnefengsel- og sikringsanstalt (heretter kalt Bredtveit).

På informasjonsmøtet deltar alltid hele Bredtveit-gruppen, dvs. 4 medarbeidere. Dette møtet gir oss anledning til å bli kjent med forholdene ved Bredtveit. Bredtveit-gruppen får omvisning på de forskjellige avdelingene og informasjon om selve driften av fengselet. Vi sørger også for at det blir hengt opp oppslag om JURKs virksomhet og hva vi kan bistå de innsatte med. Dette blir også gjort på engelsk, da en del av de innsatte er utenlandske statsborgere.

9.5.2 Mottak av rådsøkende

I begynnelsen av hver måned drar 2 medarbeidere fra gruppen opp til Bredtveit og tar imot henvendelser.

Bredtveit stiller et rom til disposisjon hvor de innsatte kan kontakte oss. Selve annonseringen av JURKs saksmottak skjer ved beskjed over høyttaleranlegget. Beskjeden blir gitt dagen før og den dagen vi kommer dit.

9.5.3 Saksbehandlingen

Bredtveit-gruppen fikk i 1991 inn 20 nye saker fra innsatte på Bredtveit. Ved hver henvendelse er det som oftest flere problemer den innsatte ønsker informasjon om, og hjelp til å løse.

Henvendelsene dreier seg først og fremst om hvilke rettigheter de innsatte har under soningen og ved løslatelsen, herunder hjelp til søknader om permisjoner og benådning,

men kvinnene ønsker også hjelp til å løse problemer i forhold til verdenen utenfor fengselsmurene. Typeeksemplene er her; -samvær med egne barn, husleieforhold og spørsmål ang. sosialhjelp og trygd.

Endel av sakene dreide seg om barnerett. I motsetning til mannlige innsatte, mangler de kvinnelige innsatte i stor utstrekning noen som venter på dem utenfor murene til å ta seg av hjem og barn. Kvinnenes barn blir derfor ofte satt under barnevernet og plassert i fosterhjem for kortere eller lengere perioder. Dette fører til at kvinnelige innsatte i større grad enn mannlige har problemer vedrørende barn både under og etter soning. Kvinner opplever ofte å ha problemer med å få barna igjen etter endt soning.

9.5.4 Samarbeidet med Juss Buss

Gruppen har i løpet av høsten 1991 også hatt møter med fengselsgruppa i Juss-Buss for å diskutere et eventuelt samarbeid. Juss-Buss tok initiativ til et samarbeid angående Elevator prosjektet. foreløpig har man ikke kommet frem til noen samarbeidsavtale, men man arbeider videre med saken.

9.5.5 Heftet "Innsatte kvinners rettstilling"

JURKs temahefte om kvinnelige innsattes rettigheter kan bestilles gjennom JURK.

9.6 Volds- og mishandlingsgruppen

VM-gruppen har i 1991 hatt 5 medarbeidere.

VM-gruppen driver utstrakt saksbehandling på alle nivåer for kvinner som er/har vært utsatt for mishandling, voldtekt, incest, eller andre overgrep. Disse sakene er generelt mer omfattende og tidkrevende enn andre saker. Dette gjelder spesielt søknadene om Statlig erstatning for voldsofre og billighetserstatning. Et stort problem i erstatningssakene er vilkåret om at gjerningsmannens navn som hovedregel må oppgis, og at gjerningsmannen må være anmeldt. Vi opplever at dette sjelden er tilfelle, da kvinnen ofte føler seg sterkt truet og er redd for represalier.

Hovedvekten av VM-sakene i 1991 var erstatningssaker. Vi hadde også en del rådgivningssaker/henvisningssaker og noen akuttsaker.

Innhenting av dokumentasjon til disse søknadene medfører ofte vanskeligheter. Problemene er spesielt store når det gjelder innhenting av dokumentasjon for overgrep som ligger langt tilbake i tid. Det er svært vanskelig å få gjennomslag for en erstatningssøknad dersom overgrepet ikke eller i liten grad lar seg dokumentere. JURK bør i slike tilfelle vurdere om det er forsvarlig at vi sender inn søknad i vårt navn. Er det ikke forsvarlig, bør JURK heller skrive søknaden for kvinnen og la henne sende den inn selv.

VM-gruppen er i ferd med å utarbeide et nytt og mer detaljert fullmaktsskjema som kan brukes overfor alle instanser. Årsaken til dette er at det ofte er svært følsomme opplysninger vi ber om.

VM-gruppen har også fullført hefte om mishandlede kvinners rettstilling. Heftet kan bestilles ved henvendelse til JURK.

4 representanter fra VM-gruppen deltok på et 3-dagers seminar om seksuelle overgrep mot barn (4-6 nov.1991). Seminaret var arrangert av Akuttetaten i Oslo kommune (voldtektsmottaket). Det ble holdt ca 25 foredrag fra alle tenkelige instanser som kommer i kontakt med dette problemet. Seminaret var svært interessant, lærerikt og inspirerende! Vi ble lovet en "rapport" som skulle bli tilsendt oss etterhvert. Hovedkonklusjonene fra seminaret kan sies å være

- avsløring av store kommunikasjonsproblemer mellom etatene
- generell pengemangel til å videreutvikle dette arbeidet
- stadig økt behov for tverrfaglig samarbeid
- i Norge ligger vi langt fremme m.h.t. forskning på dette området.

VM-gruppen opplever en generell økning i antall saker hvor incest og mishandling er en del av (eller hele) saksbildet. Vi tror at dette skyldes dels en generell økning i vold og kriminalitet og dels at det er blitt "lettere"/mer akseptert å ta opp slike problemer, bl.a. fordi pressen har fokusert mye på slike saker.

Et spesielt problem i forhold til incest er at kvinnene ofte ikke vil anmelde forholdet fordi de er redde for ikke å bli trodd. Vår oppfatning er at rettsapparatet bidrar sterkt til denne frykten ved å stille så strenge krav til bevis. Hensynet til gjerningsmannen er blitt dominerende. Dessuten er dommere og advokater generelt lite flinke til å sette seg inn i incestpsykologien. Dette kan medføre at det blir stilt "dumme" og unødvendige spørsmål i retten, og at svarene blir feiltolket.

Ikke alle sakene der incest eller mishandling er en del av sakskomplekset blir "VM-saker". Det hender at kvinnen henvender seg til oss på grunn av andre problemer, f.eks. skilsmisse, barnevern, gjeldsproblemer, o.l. Det er viktig at vi er på vakt overfor signaler som kan tyde på at kvinnen i slike "vanlige" saker kan ha vært utsatt for mishandling eller incest. Vi må da fylle ut et eget skjema for å avdekke omfanget av slike straffbare forhold. Dessuten kan det være at kvinnen trenger spesiell hjelp og informasjon. For nærmere opplysninger vises til de statistikker som er utarbeidet.

9.7 Økonomigruppen

Økonomigruppen har fire medlemmer. Det er de to daglige lederne samt en ny og en gammel medarbeider. Gruppens medlemmer forplikter seg til å jobbe i gruppen i to semestre. Dette av hensyn til å skape kontinuitet, slik at kontrollfunksjonene kan fungere tilfredsstillende.

Økonomigruppen skal bistå de daglige lederne med økonomiarbeidet.

Gruppens mest sentrale arbeidsoppgaver er å utarbeide budsjett og å føre regnskap i JURK både innad og utad. Utarbeidet forslag til budsjett for kommende år legges frem på fellesmøte før jul til godkjenning. Etterfølgende justeringer av budsjett legges også frem for Fellesmøte til godkjenning.

9.8 Nøkkelregistergruppen

Nøkkelregistergruppen har som oppgave å kontrollere at alle de saker JURK mottar, blir besvart. Dessuten skal gruppen registrere og arkivere de innkomne sakene. Gruppen skal også systematisere og utarbeide ukes-, måneds- og årsstatistikk over saksmaterialet. Gruppen har også ansvaret for å kontrollere at våre anonymitetsprinsippet overholdes ved bruk av sladding i sakspapirene.

Formålet med Nøkkelregistergruppens arbeid, er å gi JURKs medarbeidere en oversikt over de saker vi mottar samt sørge for arkivering av enkeltsakene.

I og med at sakene blir registrert og arkivert på en formålstjenlig måte, blir viktige praktiske og juridiske opplysninger bevart. Dette medfører at materialet blir lettere tilgjengelig for JURKs medarbeidere til bruk i saksbehandlingen og til prinsipielle undersøkelser/prosjekter.

Nøkkelregistergruppen utarbeider ukes- og månedsrapporter som blir fremlagt på Fellesmøtet hver fjerde uke. Rapporten gir en statistisk oversikt over hvor i landet de rådsøkende kommer fra, og hvilke rettsområder som blir besvart. Dette har betydning bl.a. for PR-gruppens markedsføringsarbeid og for de enkelte tverrgruppene muligheter til å informere om emner som det er et behov for på de enkelte steder.

Månedsrapporten blir sammenlignet med månedsrapporten for samme måned året før. Dette gjøres for å sjekke eventuell oppgang eller nedgang i antall saker. I januar utarbeider Nøkkelregistergruppens årsstatistikk på grunnlag av de utfylte mønsterarkene. Årsstatistikken brukes av daglige ledere til utarbeidelsen av Årsrapporten.

9.8.1 Systemet for registreringen

1. Saksbehandleren skal fylle ut mønsterarket i hver sak som legges til registrering og arkivering.
2. Nøkkelregistergruppen tar utgangspunkt i de saker som er lagt til registrering og arkiverer disse. De foretar så en systematisering av mønsterarkene og utarbeider statistikker hver uke som er grunnlaget for månedsrapporten. Nøkkelregistergruppen sjekker at sakene er anonymisert.
3. Nøkkelsakene: Dersom en sak anses for å inneholde viktige opplysninger eller gir god generell informasjon, kan den bli foreslått som "nøkkel eller stjernesak". Det er Fellesmøtet som avgjør spørsmålet. Saken skal avmerkes som nøkkel- eller stjernesak i hovedregisteret, dersom forslaget godtas.

Arkivet: Det er Nøkkelregistergruppens ansvar å holde orden i arkivene.

9.9 Prinsipiell gruppe

Prinsipiell gruppe besto av 4 medarbeidere i 1991. Under denne gruppens arbeidsfelt faller alt prinsipielt arbeid som JURK ønsker å engasjere seg i og som faller utenfor de øvrige tverrgruppens prinsipielle arbeid.

Gruppen arbeider med henvendelser JURK får fra organisasjoner og enkeltpersoner om høringsuttalelser, støtteerklæringer etc.

I tillegg tar også Prinsipiell gruppe initiativ til saker den mener JURK bør engasjere seg i, og uttale seg om.

På grunn av dårlig økonomi har gruppen gjort forholdsvis lite dette året. Den har likevel besvart enkelte høringsuttalelser og er også i gang med å gjennomgå og forbedre det vi har laget av standardformularer.

9.10 Innvandrerkvinnegruppen

Innvandrerkvinnegruppen ble opprettet i 1986 og hadde i 1991 3 medarbeidere. Et hovedmål for Innvandrerkvinnegruppen er å nå ut til innvandrerkvinner med informasjon om deres juridiske rettigheter. Parallelt med dette forsøker gruppen å tilegne seg generell informasjon og kunnskap om fremmed rett, som vi anvender i den konkrete saksbehandling.

Enhver sak som har tilknytning til et annet land anser vi å falle inn under gruppens arbeidsområde. Henvendelser fra norske kvinner som har utenlandske kjærester eller ektemenn betrakter vi følgelig som en innvandrersak.

I vår opplæringsuke holdt en saksbehandler fra utlendingsdirektoratet foredrag. Vi fikk verdifull informasjon om vilkårene for oppholds- og arbeidstillatelse. Vi har i år dessverre ikke vært med på Juss-Buss' opplæring i fremmedrett, men vi håper å kunne delta i 1992

Innvandrerkvinnegruppen arbeider med de juridiske problemene som er spesielle for innvandrerkvinner. Vi prøver å nå ut til denne gruppen med kvinner med informasjon om vårt rettshjelpstilbud fordi vi mener denne gruppen har et særlig stort behov for den rådgivning vi kan tilby.

Vi får henvendelser fra kvinner som kommer fra alle deler av verden. Henvendelsene dreier seg ofte om oppholdstillatelse for kvinnen selv og eventuelle barn og de ønsker ofte informasjon om sin stilling etter et samlivsbrudd. Oftest er problemet at kvinnens oppholdstillatelse er knyttet til mannen, enten ved at de er gift med en norsk statsborger eller med en utenlandsk borger som har opphold i Norge. Hvis ekteskapet oppløses eller mannen ikke får fornyet sin oppholdstillatelse, mister kvinnen ofte grunnlaget for opphold i Norge. Henvendelsene kommer fra alle verdensdeler. I den forbindelse har det ofte oppstått problemer av internasjonal privatrettslig karakter. En del kvinner har problemer med studiesituasjonen. Noen har avsluttet studiene sine og ønsker likevel å bli i landet. Øvrige saksområder er: kidnapping av barn, gjeldsspørsmål, straffbare forhold og generell informasjon om fremmedrett.

Etterhvert har vi også begynt å ta oss av saker der norske kvinner har problemer i forbindelse med oppholdstillatelse eller lignende for sine utenlandske menn. Vi hjelper da med generell informasjon om innvandringspraksis og sentrale rettsregler forøvrig.

Problemet i arbeidet med denne gruppen kvinner er at det ofte er svært vanskelig å nå ut med informasjon. I vår fikk imidlertid innvandrergruppen en meget gledelig henvendelse fra NRK radio. Vi ble kontaktet av en medarbeider i innvandreravdelingen i forbindelse med et innslag om innvandrerkvinnens rettstilling. Innvandreravdelingen består av tre underavdelinger med ulike innvandrergrupper som mål. Vi ble kontaktet av den vietnamesiske delen av avdelingen og ble bedt om å fortelle om vår organisasjon og om det arbeidet vi driver. Svarene ble oversatt til vietnamesisk.

I høstsemesteret har vi hatt ca 20 saker, dette er en økning i forhold til i vårsemesteret, dette uten at vi har hatt anledning til å drive PR for innvandrerkvinnegruppen.

9.11 Skoleprosjektgruppen

Skoleprosjektgruppen ble startet høsten 1991. Da mottok JURK 75 000 kroner fra likestillingsrådet i Oslo kommune. Prosjektet skal være avsluttet i løpet av 1992.

Formålet med prosjektet er å orientere elever i ungdomsskolen og den videregående skole om de rettsområder de vil kunne støte på i den nærmeste fremtid og også senere i livet. Der det passer inn, vil kvinners svake stilling bli belyst.

Prosjektet vil bli gjennomført på den måten at to og to JURKere drar ut til de skolene som melder sin interesse, og holder foredrag for elevene. Dette vil antagelig bli holdt i samfunnsfagtimene eller midttimene.

På forhånd vil elevene motta et hefte som prosjektgruppen utarbeider spesielt for dette formål. I dette heftet vil vi fortelle elevene litt om likestillingsloven, så som hvorfor den kom, hvordan den virker, hvilke organer som har med likestilling å gjøre m.m. Heftet vil også inneholde små "saker" som elevene skal se på. Elevene skal ta stilling til hva de tror resultatet vil bli, og hva de synes er rimelig. På slutten av foredragene skal vi så gå i gjennom disse med eleven. Det er her vi håper på dialog.

De temaene vi har bestemt å ta opp er følgende:

- Trygd
- Arbeidsrett
- Ugift samliv contra ekteskap
- Gjeld
- Boligrett

Alle temaer vil ikke bli like grundig belyst. Særlig gjeld, men også boligrett vil bli behandlet relativt overfladisk.

10 Annen aktivitet

10.1 Fellesseminaret 1991

Hvert år arrangeres det fellesseminar for de fire studentrettshjelpstiltakene. Organisasjonene bytter på å ordne program og skrive rapport, søke om økonomisk støtte samt å ta seg av praktiske gjøremål som reise og overnatting.

I 1991 hadde JURK ansvaret for det faglige innholdet.

Fellesseminaret 1991 gikk av stabelen på Hallingdal hotell i Ål, i tidsrommet 8.-10. mars. 50 rettshjelpere fra Juss-Buss, JussHjelpe, Jussformidlingen og JURK deltok på seminaret. I tillegg til disse inviterte vi det nyoppstartede Grynerløkkaprosjektet til å delta. Disse stilte med to representanter.

Temaet for seminaret var "fri rettshjelpordningen" og "advokater og andre rettshjelperes yrkesetikk og moral"

10.1.1 Fri rettshjelpsordningen

Fredag, første dag av seminaret, var satt av til en gjennomgang av, og debatt om rettshjelpordningen.

Bakgrunnen for å velge dette temaet var at nåværende fri rettshjelpsordning ikke fungerer tilfredsstillende og derfor er under revisjon. Alle rettshjelpstiltakene hadde vært høringsinstans for det nye lovforslaget.

Først hadde Ingrid Smedsrud et foredrag hvor hun behandlet dagens fri rettshjelpsordning og sammenlignet denne med det nye lovforslaget. Her behandlet hun bl.a:

- Hvilke saker er unntatt fra fri rettshjelpsordningen.
- Hva skal til for å få fri rettshjelp.
- Mulighetene for å få fri rettshjelp når beløpsgrensen er overskredet.

Deretter hadde Helge Hjort et innlegg hvor han kritiserte både dagens ordning og det nye lovforslaget. Særlig la han vekt på at ordningene aldri vil bli tilfredsstillende så lenge beløpsgrense for å komme inn under ordningen er så lav at mange svært ressursvake faller utenfor ordningen.

Etter innleggene hadde vi en nokså livlig debatt over dagens emne.

10.1.2 Rettshjelpere og advokaters yrkesetikk og moral

Lørdagen var temaet rettshjelpere og advokaters yrkesetikk og moral.

Dagen ble innledet av Ingrid Smedsrud som behandlet vilkårene for å få advokatbevilling og hva som skal til for å bli frakjent bevillingen.

Deretter hadde vi en paneldebatt over temaet "advokaters yrkesetikk og moral". Ordstyrer var advokat Sigurd Knudtzon. I panelet satt Ingrid Smedsrud, Harald Stabell, Jon Christophersen, Jon T. Johnsen, Per Kaas og Helge Hjort. Debatten tok opp tråden fra de seneste ukenes diskusjoner i pressen og internt i advokatforeningen om advokatenes yrkesetikk og moral både i og utenfor rettslokalene.

I forbindelse med debatten hadde Jon Cristophersen et innlegg hvor han behandlet advokatforeningens sanksjoner mot medlemmer som hadde satt seg utover foreningens retningslinjer.

Som avslutning på dette temaet så vi en film med intervju av amerikanske advokater som hadde misbrukt sin posisjon som advokat og derfor mistet bevillingen.

Etter lunsj var det klart for å rette søkelyset på rettshjelpstiltakenes yrkesetikk. Her ble det diskutert om tiltakene burde ha noen begrensninger i saksmottaket. Både inntektsgrenser og grenser med hensyn til satstyper ble diskutert. Videre ble det bl.a. diskutert faste kontor for klientmottak contra oppsøkende virksomhet og hvordan vi skal gå frem hvis motparten er like ressursvake som vår klient.

Vi avsluttet hele seminaret med å diskutere hvordan tiltakene kan effektivisere saksbehandlingen.

10.1.3 Fellesseminarets betydning

Fellesseminaret er et verdifullt arrangement for å opprettholde kontakten mellom studentrettshjelpstiltakene, utveksle erfaringer og inspirere hverandre i det videre arbeidet.

10.2 Studietur-gruppen

JURK arrangerer hvert år en studietur for medarbeiderne. Studieturen er selvfinansierende. Vi søker bevilgninger øremerket for studieturen. De utgifter som ikke dekkes av bevilgninger, kakelotterier etc., må turdeltagerne betale som egenandel.

10.2.1 Vårsemesteret

Gruppen besto av fire medarbeidere som hadde ansvaret for planlegging og gjennomføringen av vårens studietur.

Reisemålet var våren 1991 Brussel, Belgia. Etter et slitsomt vårsemester med stor sakspågang, satte 16 JURKere lørdag 25. mai kursen mot Brussel. Søndag kveld var vi fremme, etter en 25 timers togreise.

Formålet med turen var å bli kjent med kvinners stilling i forhold til EF. I tillegg ønsket vi å få rede på hvilket støtteapparat som finnes, så som krisesentre, rettshjelpsorganisasjoner etc.

Første post på ukens program var besøk i kvinnefengselet i Brugge. Dette er Belgias eneste kvinnefengsel. Det er forholdsvis frie soningsforhold i dette fengselet, og kvinner med barn har adgang til å ta med barna under soningen (dog ikke barn eldre enn to og et halvt år).

Videre besøkte vi Miljø-og sosialdepartementet. Det jobbes her for å bedre mishandlede kvinners rettstilling. Det holdes blant annet kurs for politiet om hvordan de skal ta imot mishandlede kvinner og barn.

Tirsdag ettermiddag besøkte vi EF-kommisjonen. Vi fikk her en innføring om kvinners stilling i EF -spesielt med henblikk på arbeidsmarkedet. EF legger stor vekt på likestillingsarbeid, og 1991s budsjett for likestillingsarbeid er på kr. 320 mill.

Onsdag var vi hos den norske EØS-delegasjonen. Der møtte vi presseråd Tanja Storm. Hun snakket om EØS-domstolen som skal være en uavhengig domstol med kompetanse til å avgjøre tvister mellom parter i EF-og EFTA-landene, og mellom partier innad i EFTA. Hun gikk også kort inn på de andre problemområdene for EØS; fisk, landbruk etc. Arbeidsrådet i den norske delegasjonen tok for seg en av de fire frihetene; fri bevegelse av personer innen EF. Arbeidsledighet og manglende mobilitet anses som hovedproblemene innen EF i dag. Det som det er aktuelt å gjøre i denne forbindelse er å godkjenne utenlandsk utdanning samt sosial sikring.

Onsdag kveld var vi på en uformell middag hos Women's organisation for equality (WOE). WOE er en uavhengig feministgruppe med sete i Brussel. De arbeider for å øke kvinners bevissthet omkring egen posisjon i samfunnet.

Neste post på programmet var NATO. Hovedproblemstillingen under møtet var NATOs rolle i det nye Europa. Det sentrale spørsmål var hvilket eksistensgrunnlag NATO har uten en fiende.

Samme kveld hadde vi møte med Fri rettshjelp. De holdt til i noen luksuriøse kontorer i Gent. De var tre ansvarlige for driften - to jurister og en med annen bakgrunn. Klientene får hjelp mot å betale en årlig kontigent. Alle henvendelser skjer ved personlig fremmøte.

Sosialsaker og saker som ikke kan løses uten innblanding av rettsapparatet ble avvist. Å fremme en sak for retten i Belgia er både tidkrevende og svært kostbart. Rettsapparatet er tungrodd og ineffektivt ifølge våre kolleger i Gent.

Siste post på programmet var et krisesenter. Dette lå i Antwerpen. Senteret arbeidet, foruten med å huse kvinner og barn, med hjelp til brukere av senteret og utadrettet informasjonsvirksomhet. Arbeidet med brukere av senteret gikk i første omgang ut på å kontakte lege, politi, advokat og andre. Informasjonsarbeidet var særlig rettet mot politi og offentlige tjenestemenn. Medarbeiderne på senteret hadde merket stor fremgang siden de startet sitt arbeid.

10.2.2 Høstsemesteret

I høst har studieturgruppen bestått av tre medarbeidere. Tiden er hovedsaklig brukt til utarbeidelse av rapport fra studieturen. De to nye medarbeiderne har også arbeidet med forberedelser til neste års studietur for å være ute i god tid.